

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 105002/I/2024/36114651036480260

VPLYV ĽAVICOVEJ POLITIKY NA EKONOMIKU
VYBRANÝCH ŠTÁTOV JUŽNEJ AMERIKY

Diplomová práca

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

VPLYV ĽAVICOVEJ POLITIKY NA EKONOMIKU
VYBRANÝCH ŠTÁTOV JUŽNEJ AMERIKY

Diplomová práca

Študijný program: Hospodárska diplomacia
Študijný odbor: Ekonómia a manažment
Školiace pracovisko: 105002 Katedra medzinárodných ekonomických
vzťahov a hospodárskej diplomacie
Vedúci záverečnej práce: Ing. Barbora Janubová, PhD.

Bratislava 2024

Bc. Ivan Sokolovský

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne, a že som uviedol všetku použitú literatúru.

.....
dátum

.....
Bc. Ivan Sokolovský

Pod'akovanie a venovanie

Touto cestou by som sa rád poďakoval vedúcej mojej záverečnej práce Ing. Barbore Janubovej PhD. za jej cenné rady a pomoc pri písaní tejto diplomovej práce. Taktiež ďakujem mojej rodine za podporu počas celého môjho štúdia.

ABSTRAKT

SOKOLOVSKÝ, Ivan: Vplyv ľavicovej politiky na ekonomiku vybraných krajín Južnej Ameriky. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie. – Ing. Barbora Janubová PhD.,. – Bratislava: FMV EU, 2024, 73 s.

Cieľom tejto diplomovej práce je analyzovať vplyv ľavicovej politiky na ekonomický a sociálny vývoj vo vybraných krajinách Južnej Ameriky – Čile a Ekvádore. Práca je rozdelená do štyroch kapitol. Prvá kapitola sa venuje histórii ľavicových hnutí v Južnej Amerike a vybraných krajinách výskumu a ich vplyve na ekonomický a spoločenský vývoj v krajinách v kontexte historických udalostí. Druhá kapitola sa venuje socioeconomickej analýze Čile a Ekvádora. Tretia kapitola definuje hlavný cieľ, čiastkové ciele a metodiku použítú pri práci. Záverečná kapitola práce je venovaná vládam dvoch ľavicových prezidentov v Južnej Amerike. V Čile sme skúmali vládu Michelle Bacheletovej, a v Ekvádore vládu Rafaela Correu so zameraním na ich ľavicové sociálne politiky a ich vplyv na ľudský kapitál krajín a ekonomický vývoj. Táto diplomová práca poskytuje analýzu ľavicových politík v daných krajinách a ich vplyv na makroekonomické ukazovatele krajín.

Kľúčové slová:

Južná Amerika, Čile, Ekvádor, nerovnosť, chudoba, Michelle Bachelet, Rafael Correa, ekonomický rast

ABSTRACT

SOKOLOVSKÝ, Ivan: The influence of left-wing politics on the economy of selected states of South America. – University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations; Department of international economic relations and Economic diplomacy – Ing. Barbora Janubová PhD.,. – Bratislava: FIR UE, 2024, 73 p.

The aim of this Diploma thesis is to analyze the influence of left-wing politics on economic and social development in selected countries of South America - Chile and Ecuador. The work is divided into four chapters. The first chapter deals with the history of left-wing movements in South America and selected research countries and their impact on economic and social development in the countries in the context of historical events. The second chapter is devoted to the socioeconomic analysis of Chile and Ecuador. The third chapter defines the main goal, partial goals and methodology used in the work. The final chapter of the work is devoted to the governments of two left-wing presidents in South America. In Chile, we examined the government of Michelle Bachelet, and in Ecuador, the government of Rafael Correa, focusing on their left-wing social policies and their impact on the countries' human capital and economic development. This diploma thesis provides an analysis of left-wing policies in the given countries and their impact on the macroeconomic indicators of the countries.

Key words:

South America, Chile, Ecuador, inequality, poverty, Michelle Bachelet, Rafael Correa, economic growth

Obsah

Zoznam tabuliek a grafov	8
Zoznam skratiek a symbolov	9
Úvod	10
1 Všeobecná charakteristika ľavicových hnutí a ľavicovej ideológie.....	12
1.1 História ľavicových hnutí na území Južnej Ameriky.....	14
1.1.1 História ľavicových hnutí v Čile.....	16
1.1.2 História ľavicových hnutí v Ekvádore	20
1.2 Súčasnú ľavicové hnutia a politické strany v Čile a Ekvádore	24
1.2.1 Súčasnú ľavicové hnutia a politické strany v Čile	24
1.2.2 Súčasnú ľavicové hnutia a politické strany v Ekvádore.....	25
2 Socioekonomická charakteristika vybraných krajín	28
3 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania	42
4 Vplyv ľavicovej politiky na ekonomický vývoj v Čile a Ekvádore	44
4.1 Vláda Michelle Bacheletovej v Čile	46
4.2 Vláda Rafaela Correu v Ekvádore.....	52
Záver	61
Zoznam použitej literatúry	64
Knižné zdroje	64
Odborné a vedecké články v časopisoch a periodikách	64
Internetové zdroje.....	66

Zoznam tabuliek a grafov

Tabuľky

Tabuľka 1: Politické spektrum

Tabuľka 2: Rast HDP Čile (v %)

Tabuľka 3: HDP Čile (v miliardách amerických dolárov)

Tabuľka 4: Rast HDP Ekvádore (v %)

Tabuľka 5: HDP Ekvádore (v miliardách USD)

Grafy

Graf 1 – Komoditná štruktúra exportu Čile

Graf 2 – Teritoriálna štruktúra exportu Čile

Graf 3 – Komoditná štruktúra importu Čile

Graf 4 – Teritoriálna štruktúra importu Čile

Graf 5 – Podiel obyvateľov žijúcich pod hranicou chudoby v Čile v %

Graf 6 – Komoditná štruktúra exportu Ekvádoru

Graf 7 – Teritoriálna štruktúra importu Ekvádoru

Graf 8 – Komoditná štruktúra exportu Ekvádoru

Graf 9 – Teritoriálna štruktúra importu Ekvádoru

Graf 10 – Podiel obyvateľov žijúcich pod hranicou chudoby v Ekvádore v %

Graf 11 – Podiel remitencií na HDP Ekvádoru v %

Graf 12 – Vývoj ceny ropy (USD za barel) a rast HDP Ekvádoru (v %)

Graf 13 – Giniho index v Ekvádore 2007 – 2017

Zoznam skratiek a symbolov

CIA – Central Intelligence Agency

CS – Sociálna konvergencia (Čile)

DP – Demokratická strana Čile

EÚ – Európska únia

FADI – Široký ľavicový front v Ekvádore

HDP – Hrubý domáci produkt

Mercosur – Spoločný trh juhu

OECD – Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj

OPEC – Organizácia krajín vyvážajúcich ropu

PPD – Strana za demokraciu (Čile)

PS – Socialistická strana Čile

USA – Spojené štáty americké

USD – americký dolár

ZSSR – Zväz sovietskych socialistických republík

Úvod

Vývoj v krajinách Južnej Ameriky bol počas celej histórie do súčasnosti ovplyvnený rôznymi ideológiami, ktoré boli prinesené do krajiny spolu s kolonizátormi, ktorí dobývali tento kontinent niekoľko storočí. V časoch priemyselnej revolúcie a industrializácie v Európe začínajú vznikať odborové organizácie pracovníkov v priemysle, ktoré požadovali rôzne zmeny pre zamestnancov a ochranu ich práv. Toto bol počiatok hlavného prúdu ľavicových myšlienok, ktoré sa následne šírili celým svetom a Južná Amerika nebola výnimkou. V jednotlivých krajinách začali vznikať podobné organizácie bojujúce za práva pracujúcej triedy, ktoré sa následne na rôznych úrovniach organizovali do politických zoskupení s cieľom ovplyvniť politickú situáciu v krajine vo svoj prospech. Chudoba a sociálna nerovnosť boli hlavným motorom, ktoré hnali tieto ideologické zmeny. Tieto zoskupenia vznikali s myšlienkou vytvorenia sociálnej rovnosti v juhoamerickej spoločnosti. V dôsledku situácie v Európe na začiatku 20. storočia, konkrétne v ZSSR boli tieto strany často zakázané a ich predstavitelia utláčaní a prenasledovaní z obáv zo vzniku podobných socialistických revolúcií v jednotlivých krajinách.

Juhoamerický kontinent dlhé obdobie bránil preniknutiu ľavice a ľavicových ideológií do popredia. Najmä v časoch vlád pravicových vojenských junt boli tieto strany mimo politického života. Konkrétne v prípade Čile bola pravicová junta podporovaná Spojenými štátmi americkými v obave pred rozširovaním socializmu, alebo dokonca komunizmu naprieč regiónom. Situácia sa zmenila po páde vojenských diktatúr a návrate krajín k demokratickému zriadeniu a demokratickej súťaži politických strán vo voľbách. Aj napriek rôznym zákazom sa ľavicoví politici dokázali postupne dostať do regionálnych a národných parlamentov, ba dokonca po oficiálnom uznaní svojej existencie stať sa relevantným politickým súperom najmä pravicových a konzervatívnych politických strán.

V tejto diplomovej práci sa venujeme v prvej kapitole histórii politických ľavicových hnutí, ich počiatkom a vývoju najmä počas turbulentného 20. storočia, a to so zameraním na vývoj situácie v Čile a Ekvádore. Analyzujeme historické fakty a okolnosti, ktoré viedli k vzostupom a pádom politických strán, príčiny ich vzniku, prekážky, ktoré im boli kladené a ich vplyv na vývoj politickej situácie a spoločenského života občanov daných krajín.

V druhej kapitole rozoberáme socioekonomickú situáciu daných krajín ako východisko pre výskum ekonomického, politického a sociálneho vývoja počas 21. storočia. Analyzujeme príležitosti a riziká Čile a Ekvádoru, najmä ich ekonomický vývoj, rast,

štruktúru zahraničného obchodu, ktoré krajiny sú ich obchodní partneri, ale najmä socioekonomické problémy a riziká, ktoré trápia tieto juhoamerické krajiny.

V poslednej kapitole sme vybrali dvoch významných ľavicových prezidentov Čile a v Ekvádore – Michelle Bacheletovú a Rafaela Correu, aby sme následne mohli analyzovať a priblížiť čo viedlo k ich zvoleniu do prezidentského úradu, aké boli očakávania od ich vlád a či sa im podarilo naplniť svoje predvolebné sľuby. Následne konkrétne priblížme jednotlivé opatrenia prijaté počas ich vlád, v akom kontexte boli prijímané, aké skupiny spoločnosti ovplyvnili a ako boli úspešné. Na záver každej vlády zhodnotíme ich prínos a ako to vplývalo na zmeny životnej úrovne obyvateľov a ekonomický vývoj jednotlivých krajín počas daného obdobia. V úplnom závere práce zhodnotíme udržateľnosť a úspešnosť ľavicových vlád v skúmaných krajinách.

1 Všeobecná charakteristika ľavicových hnutí a ľavicovej ideológie

Všeobecné pojmy ako ľavica, pravica, centristi sa prvýkrát ako súčasť politického spektra vyskytujú už v časoch Francúzskej revolúcie v roku 1789. Ľavica už v tom čase bola považovaná za radikálnu časť politického života, ktorá požaduje radikálne zmeny systému. Boli teda považovaní za radikálov. Od tých čias sa pochopiteľne rozmer pojmu ľavica a jeho využívanie zmenilo. Všeobecne možno povedať, že hlavný cieľ ľavice je redistribúcia zdrojov, najmä od vlastníkov zdrojov k chudobnejším vrstvám spoločnosti, a tým ktorí majetkom nedisponujú. Zároveň ich cieľom je aj oslabiť, zosadiť alebo dokonca odstrániť majetné skupiny spoločnosti a dosiahnuť rovnosť medzi rôznymi vrstvami spoločnosti. Umiernení ľavičari hovoria hlavne o vyrovnávaní rozdielov a ekonomických medzier medzi obyvateľmi a súcit so znevýhodnenými občanmi. Všeobecne je možné predpokladať, že skupina, ktorá spochybňuje spoločenský *status quo* kvôli odmenám, o ktorých tvrdí, že im patria bude niekde na ľavej strane ideologického spektra. Ľavica požaduje najmä vysoké dane pre bohatých. Z ich pohľadu ide o zdaňovanie nadmerného bohatstva a nízke, respektíve v niektorých prípadoch žiadne dane pre chudobných obyvateľov. Zavádzanie sociálnych politík a zákonov, ktoré by zlepšovali sociálne postavenie robotníkov na úkor podnikateľov¹. Tieto myšlienky a mobilizácia občanov z priemyselnej robotníckej triedy nabrala zrýchlené tempo najmä v čase prebiehajúcej priemyselnej revolúcie a industrializácie ako reakcia na priemyselný kapitalizmus a ochrana pracovníkov.²

Pri rozhodovaní občanov koho voliť vo voľbách existuje niekoľko predpokladaných možností, koho môžu voliť v rámci ľavicového spektra (tabuľka 1). História ukázala, že zruční a zabezpečení robotníci budú voliť liberálne strany, menej zruční robotníci volia socialistov a najchudobnejšie skupiny obyvateľstva inklinujú ku komunizmu. Je pochopiteľné, že voľby obyvateľstva sa z krajiny od krajiny líšia podľa niekoľkých faktorov, ako je napríklad výber strán, aktuálna politická a ekonomická situácia či príslušnosť k danej vrstve spoločnosti.

¹ WOSHINSKY, O., (2007): Explaining Politics: Culture, Institutions, and Political Behavior (1st ed.). s. 109 - 115

² HEYWOOD A., (2004): Politologie s. 70 – 71

Ľavica		Centristi			Pravica
Extrémna ľavica		Stredo-ľavica	Stredo-pravica		Extrémna pravica
Komunizmus	Socializmus	Liberáli	Umiernení	Konzervativizmus	
Zelení				Fašizmus	Nacizmus

Tabuľka 1: Politické ideologické spektrum

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Woshinski O. – Explaining politics: Culture, Institutions and Political Behavior

Ďalším významným faktorom voľby obyvateľstva je geografia, respektíve pôvod daného občana, región odkiaľ pochádza. Už samotný pôvod odkiaľ volič pochádza rozhoduje, či sa vôbec zúčastňuje na politickom živote alebo nie. Ďalšie rozdelenie je napríklad obyvateľstvo rurálne (vidiecke) a urbánne (mestské). Predpokladá sa, že vidiecky obyvateľ bude skôr konzervatívnejší vo svojom rozhodovaní ako obyvateľ mestský. Bolo by možné predpokladať, že obyvatelia žijúci na vidieku budú ako chudobnejšia vrstva spoločnosti inklinovať k ľavici. No práve obyvatelia miest sú aktívnejší voliči ľavice, a dokonca sú viac radikálnejší ako rurálni občania.

Psychologický faktor sebaurčenia vo vzťahu k spoločenským triedam je ďalší faktor, ktorý rozhoduje čo si volič vyberie z politického spektra, ktorý mu je ponúkaný vo svojej krajine. Všeobecne vzaté občania, ktorí sa identifikujú ako „robotnícka trieda“ – teda občania pracujúci najmä v priemysle a fabrikách taktiež inklinujú k voľbe sociálne orientovaných hnutí, teda ľavice. Rovnako aj identifikácia s ideológiou, alebo konkrétnym hnutím prispieva ako jednoznačná voľba pre občanov koho budú voliť. Občania, ktorí sa považujú za socialistov, teda prirodzene budú voliť socialistické politické strany a hnutia.³

Posledným faktorom, ktorý spomenieme je pôvod obyvateľstva a sociálne nerovnosti. Tento faktor je viditeľný hlavne v Južnej a Latinskej Amerike, kde ľavica dokázala mobilizovať občanov krajín. Krajiny tejto časti sveta boli v minulosti kolonizované európskymi veľmocami, ktoré utláčali práva pôvodného obyvateľstva, ktoré bolo odsunuté na okraj spoločenského života a zažívali politický, ekonomický, sociálny a kultúrny útlak. Ale do dnešného dňa tvoria významnú časť populácie krajín ako Mexiko, Ekvádor, Bolívia,

³ Ibid.

Guatemala alebo Čile. Dokonca počas 90. rokov stále čelili útlaku viac v porovnaní s inými etnickými skupinami vo svete. A práve ľavicové, sociálne orientované hnutia pomohli v mobilizácii pôvodného obyvateľstva na politickom živote, ktorí sa radi prikláňali k týmto stranám, ktoré často využívali ich nerovnomerné postavenie a rasové utláčanie ako volebný program⁴. V Ekvádore tvoria pôvodní obyvatelia 6,8 %⁵ (1,1 milióna)⁶ populácie s rastúcim trendom⁷ a v Čile je to dokonca 12,9 % (2,18 milióna) populácie.⁸ Práve tento kontinent patrí medzi kontinenty s najnižšou úrovňou rovnosti v spoločnosti. A práve takéto regióny majú tendenciu voliť strany, respektíve ideológie, ktoré volia politiku redistribúcie zdrojov a makroekonomického populizmu, ktorý je práve spájaný s radikálnou ľavicou⁹.

1.1 História ľavicových hnutí na území Južnej Ameriky

História robotníckych hnutí v Južnej Amerike, rovnako ako v Latinskej Amerike začína na konci 19. storočia, v čase industrializácie a priemyselnej revolúcie, kedy začali na kontinent prenikať prvé ľavicové ideológie z Európy vyplývajúce z rastu postavenia robotníckej triedy. Konkrétnu podobu sformovali začiatkom 20. storočia, a posledných sto rokov, no najintenzívnejšie až 21. storočí, ovplyvňujú kultúrny, politický a socioekonomický vývoj väčšiny štátov tohto regiónu ako poprední aktéri politickej scény, verejného a kultúrneho života. V posledných desaťročiach 19. storočia sa začala meniť dynamika štátov, vďaka niekoľkým faktorom, ktoré ovplyvnili následný vývoj štátov regiónu. Vstup krajín Južnej Ameriky na svetové trhy, zvyšovanie podielu priemyselnej produkcie v ekonomikách krajín, vytváranie vzťahov pre import a export tovarov, budovanie moderných prístavov, imigrácia európskych občanov - zvyčajne z Talianska a Španielska, ktorí sa usadili v oblastiach na pobreží Atlantického oceánu, rozvoj miest, presun pracovníkov z vidieckych oblastí do miest a celkový vývoj kapitalistickej spoločnosti ako

⁴ GRIER R., BLANCO L., (2011): Explaining the Rise of the Left in Latin America. s. 7 – 9. [Citované 13.01.2024]. Dostupné na internete:

<<https://digitalcommons.pepperdine.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1028&context=sppworkingpapers>>

⁵ MINORITY RIGHTS GROUP, (2018): Ecuador. [Citované 13.01.2024]. Dostupné na internete: <[https://minorityrights.org/country/ecuador/#:~:text=Minority%20and%20indigenous%20groups%20include,Ecuadorians%20\(7.2%20per%20cent\)](https://minorityrights.org/country/ecuador/#:~:text=Minority%20and%20indigenous%20groups%20include,Ecuadorians%20(7.2%20per%20cent))>

⁶ IWGIA, (2023): Indigenous Peoples in Ecuador. [Citované 13.01.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.iwgia.org/en/ecuador.html>>

⁷ Ibid.

⁸ IWGIA, (2023): The Indigenous World 2022: Chile. [Citované 13.01.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.iwgia.org/en/chile/4664-iw-2022-chile.html#:~:text=There%20are%2010%20different%20indigenous,indigenous%20peoples%20in%20its%20constitution.>>

⁹ Ibid.

jedna z dôsledkov globalizácie, vytvorili základ potreby vzniku sociálnych hnutí a sociálneho sektora spoločnosti. Práve spomínaná imigrácia občanov z Európy do krajín ako Argentína, Brazília či Uruguaj priniesla aj príliv nových impulzov pre rozvoj spoločnosti, zmeny del'by práce a nové myšlienky a ideológie.¹⁰

Dôsledkom masívnej imigrácie obyvateľov rôznych krajín do krajín Južnej Ameriky v 19. storočí a v prvej polovici 20. storočia, začali prúdiť na kontinent aj rôzne ideológie. Väčšina z týchto ideológií bola importovaná do regiónu, kde rôzne podmienky v rôznych krajinách pomáhali ich rozvoju a rozširovaniu.¹¹ Práve začiatkom 20. storočia Južná a Latinská Amerika výrazne cítili dopady externých udalostí, ktoré sa odohrávali mimo tejto časti sveta, a to nielen v ekonomickej oblasti, ale aj v politickej, a to kvôli šíreniu rôznych importovaných ideológií z rôznych krajín a táborov – od politického programu *The New Deal* amerického prezidenta Franklina D. Roosevelta v USA až po nové totalitné prúdy ľavicového alebo pravicového smerovania ako napríklad komunizmus, socializmus a fašizmus, ktoré sa v prvej polovici 20. storočia začali rozširovať európskymi štátmi.¹² Avšak v 19. storočí prevládal v regióne liberalizmus, ktorý na začiatku 20. storočia začal upadať aj v dôsledku nastupujúcej vlny novovzniknutých sociálnych robotníckych združení, ktoré spochybňovali vtedajší oligarchistický režim a jeho schopnosť čeliť narastajúcim sociálnym problémom, nepokojom, protestom a štrajkom. Sociálne hnutia požadovali demokratizáciu autoritatívnych režimov a spravodlivé prerozdelenie benefitov plynúcich z ekonomickej prosperity krajín. Liberálne ideológie v mali v tom čase práve tendenciu uberať sa k autoritárstvu.¹³

V prvých desaťročiach zdieľala väčšina krajín Južnej Ameriky obdobné problémy v oblasti postavenia pracovníkov v priemyselnej a poľnohospodárskej výrobe. Najväčšia časť pracujúceho obyvateľstva bola sústredná na vidieku, a to až 70 %. Najzávažnejšie problémy boli nízke mzdy, príliš dlhá pracovná doba, nevhodné pracovné podmienky alebo mzda v podobe poukážok. Hoci v niektorých štátoch existovali základy pracovného práva, neznamenalo to, že sa nastavené pravidla dodržiavali, resp. že ich dodržiavanie bolo vynucované centrálnymi orgánmi. Prvé odborové hnutia sa začali formovať v krajinách ako Argentína, Uruguaj, Čile alebo Mexiko, najmä v oblastiach ktoré súviseli s exportnými

¹⁰ JARAMILLO A., (2015): Atlas histórico de América Latina y El Caribe. s. 532

¹¹ STANFORD ENCYCLOPEDIA OF PHILOSOPHY, (2022): Liberalism in Latin America. [Citované 18.11.2023]. Dostupné na internete: <<https://plato.stanford.edu/entries/liberalism-latin-america/>>

¹² BRITANNICA, (2023): Latin America – Socialism, Communism, Fascism. [Citované 18.11.2023]. Dostupné na internete: <<https://www.britannica.com/place/Latin-America/Socialism-communism-fascism>>

¹³ Ibid.

odvetviami štátov, a teda poľnohospodárstvo, baníctvo, ťažký priemysel, pracovníci infraštruktúry, ako prístavov alebo železníc. Rozvoj obchodu a priaznivý vývoj ekonomiky krajín pozitívne vplýval aj na rast odborov, ktoré si uvedomovali rastúci vplyv v spoločnosti a pomaly začali ovplyvňovať aj politické rozhodnutia. Aj napriek slabej organizačnej štruktúre mali odbory silný mobilizačný efekt pracovníkov a časté organizovanie štrajkov ovplyvňovalo vývoj obchodu a politiky.¹⁴

1.1.1 História ľavicových hnutí v Čile

Ľavicovo orientované hnutia teda pozostávali zväčša zo socialistických hnutí, ktoré boli inšpirované obdobnými hnutiami, ale aj sociálno-demokratickými hnutiami na území Európy, ktoré obdivovali ruskú boľševickú revolúciu v Rusku v roku 1917. Tieto hnutia sa následne pretransformovali na komunistické strany. Takýmto stranám sa darilo najmä na juhu kontinentu, napríklad v Čile, kde už v roku 1911 vznikla Socialistická strana pracujúcich, ktorá sa v roku 1922, inšpirovaná ruskou revolúciou, premenovala na Čilskú komunistickú stranu. Prvou stranou na území Čile, ktorá vzišla z organizácie robotníckej triedy bola Demokratická strana (Partido Demócrata) založená v roku 1887. Táto strana vznikla odčlenením sa z pôvodnej Radikálnej strany. Napriek úsiliu reprezentovať ľavicovú stranu politickej scény, organizácii robotníckych protestov a štrajkov, sa táto strana nedočkala významnejšieho úspechu. Ako hlavný dôvod neúspechu je často označovaná nejasná ideologická orientácia a odmietnutie marxistickej ideológie, napriek jej vstupu do Socialistickej internacionály v roku 1903. V tejto strane však dostali priestor aj ženy, čo bolo dovtedy veľmi zriedkavé, dokonca vznikali čisto ženské robotnícke spolky. Strana si medzi svoje priority prijala témy ako sociálne postavenie robotníkov, hygienu, zdravie a pracovné právo. Najlepším výsledkom dosiahla strana vo voľbách 1924, a to 8 %. V dôsledku dlhšej histórie systému viacerých politických strán bolo už v tom čase v Čile náročné zmeniť lojalitu voličov a zníženie skepticizmu voči novým stranám a ideológiám. Náročné bolo získať najmä hlasy inteligencie, spoločensky angažovaným osobností a strednej a vyššej vrstvy. Navyše, v tom čase existovala podmienka účasti občanov vo voľbách, a to podmienka gramotnosti. Z toho vyplýva, že strany, ktoré mierili práve na nižšie, chudobnejšie vrstvy obyvateľstva krajiny, nemali v tom čase šancu uspieť. Strany, ktoré mali nízky finálny podiel hlasov však nikdy netlačili na elity, aby podmienku gramotnosti zrušili. Výraznejší úspech zaznamenala koalícia Demokratickej strany a Komunistov, pod vtedy

¹⁴ Ibid. s. 536

umierneným vedením, keď v prezidentských a parlamentných voľbách v roku 1925 zaznamenali 28 %, resp. 22 % hlasov. Dôvodom bol najmä rozpad strany Liberálnych demokratov¹⁵.

Skutočná organizácia politických strán so socialistickou ideológiou sa začala formovať v čase kedy Komunistická strana ZSSR získala kontrolu nad celým územím vtedajšieho zväzu a naplno vykonávala svoju politiku a kontrolu v štáte.¹⁶ Počtom členov však tieto strany v Južnej Amerike nepatrili medzi masové strany, a kvôli strachu vtedajších vlád krajín, a preto čelili ľavicové strany rôznym represiami a obmedzovaniu činnosti. Napríklad v Čile počas prvej vlády prezidenta Carlosa Ibáñeza del Campo (1927 – 1931), čelili tieto strany prenasledovaniu a potláčaniu činnosti. Prezident Ibáñez bol nútený odstúpiť po protestoch proti jeho vláde, a do úradu nastúpil na krátke obdobie prezident Juan Esteban Montero, ktorého mandát trval len presne 6 mesiacov, kedy bol zosadený v dôsledku ľavicového občiansko-vojenského puču. V júni 1932 bola vyhlásená Socialistická republika Chile. Táto vláda vojenskej junty a socialistov vydržala len 12 dní, nakoľko ľavicoví vládni predstavitelia boli vylúčení z vlády a niektoré osobnosti ľavicového spektra dokonca zatknuté. Po troch mesiacoch sa junta vzdala moci a zorganizovala riadne prezidentské a parlamentné voľby a vyhlásila návrat k prezidentskému systému. Prezidentom sa stal Arturo Alessandri a tento ústavný systém trval až do uskutočnenia vojenského prevratu v roku 1973. V tomto období vznikla aj Socialistická strana Čile (PS), ktorá zaznamenala väčší úspech na politickej scéne. Strana získala v roku 1970 post prezidenta a dokázala reprezentovať záujmy vtedajšej robotníckej vrstvy spoločnosti. Prezidentom sa stal Salvador Allende.

Vládna koalícia prezidenta Allendeho sa nazývala „Ľudová jednota“ (špan. *Unidad Popular* – UP) a išlo o koalíciu spájajúcu všetky ľavicové strany, napr. Socialistickú stranu Čile, alebo Komunistickú stranu Čile. Allendeho vláda sa nazývala aj „trojročný experiment so socializmom“, alebo, ako to on sám nazýval „čilská cesta k socializmu“. Počas tohto krátkeho obdobia došlo v Čile k napĺňaniu ľavicovej politiky. Napĺňali sa sľuby týkajúce sa znárodňovania priemyslu, zvyšovanie dostupnosti vzdelania a zlepšenie postavenia

¹⁵VALENZUELA J.S., (1995): The Origins and transformations of the Chilean party system. [Citované 01.12.2023]. Dostupné na internete: <https://kellogg.nd.edu/sites/default/files/old_files/documents/215_0.pdf> s. 20 – 28

¹⁶BRITANNICA, (2023): History of Latin America.: New order emerging, 1910 – 45. [Citované 01-12-2023]. Dostupné na internete: <<https://www.britannica.com/place/Latin-America/Socialism-communism-fascism>>

robotníkov.¹⁷ V roku 1971 bola znárodnená ťažba medi. V čilských baniach pôsobili veľké spoločnosti zo Spojených štátov amerických, a týmto znárodnením prišli o svoj majetok a iné aktíva, bez riadneho odškodnenia. Čilská vláda to odôvodňovala nadmernými ziskami spoločností a škodami na životnom prostredí krajiny¹⁸. Ako dôsledok tohto porušenia medzinárodného práva došlo k narušeniu vzťahov medzi Čile a USA v dôsledku obáv USA s narastajúcej moci ľavicových strán. Spojené štáty americké založili počas vlády J. F. Kennedyho Alianciu za Progres (Alliance for progress), ktorá mala pomocou priamej finančnej podpory zlepšiť infraštruktúru, vzdelávanie a upevniť demokraciu. Čile bolo jedným z hlavných prijímateľov tejto pomoci. Hlavnou prioritou tejto aliancie bolo najmä zo strany USA zabrániť rozširovaniu socializmu a komunizmu naprieč kontinentom. Po znárodnení spoločností ťažiacich med', došlo k pozastaveniu finančnej a humanitárnej pomoci pre Čile a USA sa snažilo vytvoriť „nepriamu blokádu“ čilskej ekonomiky prostredníctvom, uvalenia sankcií na čilskú med', financovanie opozície, ktorá vytvárala aktivity na oslabenie pozície prezidenta Allendeho, čo nakoniec viedlo až k CIA podporovanému vojenskému prevratu v roku 1973¹⁹.

V roku 1973 sa uskutočnil americkou vládou podporovaný vojenský puč, vedený generálom Augustom Pinochetom²⁰ (1974 – 1990) kedy sa začala vláda vojenskej junty a pravicového diktátorského režimu, finančne podporovaného z USA, ktorý trval takmer 17 rokov. Počas tohto obdobia boli zrušené voľby²¹ a rovnako boli zrušené a zakázané aj všetky politické strany, najmä tie ľavicovo orientované. Socialisti, marxisti, komunisti a sociálni demokrati čelili tvrdým represiám, ako väzenie, náhle zmiznutie osôb a zákaz činnosti.²² Politické strany, skupiny a hnutia boli zakázané ústavným zákonom do roku 1987, kedy bol prijatý nový ústavný zákon, ktorý umožňoval právne uznanie a legalizáciu politických strán a ich účasť vo voľbách. Ľavicovo orientované strany ako Komunistická strana, Socialistická strana boli uznané v roku 1988. Súbežne so zmenami ústavy, vtedajšia opozícia pochopila,

¹⁷ JACOBIN, (2020): Salvador Allende's Brief Experiment in Radical Democracy in Chile Began 50 Years Ago Today. [Citované 07.12.2023]. Dostupné na internete: <<https://jacobin.com/2020/09/salvador-allende-chile-coup-pinochet>>.

¹⁸ FLEMING J., (1973): The Nationalization of Chile's Large Copper Companies in Contemporary Interstate Relations. [Citované 07.12.2023]. Dostupné na internete: <<https://digitalcommons.law.villanova.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://en.wikipedia.org/&httpsredir=1&article=1985&context=vlr>>

¹⁹ THE OFFICE OF THE HISTORIAN – The Allende Years and the Pinochet Coup, 1969-1973. [Citované 07.12.2023]. Dostupné na internete: <<https://history.state.gov/milestones/1969-1976/allende>>

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

²² THE WASHINGTON POST, (2000): Pinochet's Chile. [Citované 15.12.2023]. Dostupné na internete: <<https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/pinochet/overview.htm>>

že vláda vojenskej junty na čele s generálom Pinochetom nemôže byť zvrhnutá násilne, protestmi, štrajkom alebo pučom, ale musí byť nahradená riadnymi voľbami. Vojenská vláda preto zorganizovala v 5. októbri 1988 referendum, kde občania mali rozhodnúť, či súhlasia s predĺžením prezidentského mandátu Pinocheta na ďalších osem rokov. Dôležité bolo, aby do daného termínu konania referenda boli uznaných čo najviac politických strán, ktoré by mohli viesť kampaň a oficiálne sa pripojiť ku koalícii za zmenu politického systému v Čile. Opozícia vytvorila koalíciu, ktorá by presvedčila ľudí aby hlasovali proti takejto možnosti. Výsledkom plebiscitu bolo porazenie vlády Pinocheta, kedy 55 % obyvateľov sa vyjadrilo proti predĺženiu mandátu prezidenta. Podľa vtedy platnej ústavy tak museli byť demokratické prezidentské a parlamentné voľby zorganizované najneskôr v decembri 1989. Následne v období medzi referendom a prezidentskými voľbami prebiehali trojstranné rozhovory o zmene politického systému krajiny medzi armádou, pravicovými stranami a ľavicovými stranami bez účasti verejnosti.²³

Pôvodne ľavicové strany prišli s myšlienkou jednotnej strany pre všetky opozičné strany, no kresťanskí demokrati a radikáli išli do referenda pod vlastnými značkami v rámci koalície proti vojenskému režimu. Komunistická strana mala problémy s registráciou kvôli protimarxistickým zákazom v ústave a Socialistická strana nebola v tom čase jednotná. Predstavitelia ľavicových strán sa teda spojili a spoločným vyhlásením a dodaním podpisov vytvorili Stranu za demokraciu (špan. *Partido por la Democracia*, PPD), ktorá sa mohla legálne pripojiť ku koalícii. Išlo o stranu, ktorá by zahŕňala všetky socialistické segmenty, od marxistov po kresťanov, keďže marxistické strany boli do zmien ústavy v roku 1989 zakázané. Ide teda o stranu skôr stredolavicovú. Po zvolení a víťazstve kandidáta koalície, Patricia Aylwina, ktorý vládol od víťazných prvých demokratických volieb od vojenského prevratu do skončenia jeho mandátu v roku 1994. Po jeho nástupe do úradu boli zrušené obmedzenia komunistických ideológií, a teda Socialistická strana Čile a Komunistická strana Čile sa stali legálnymi politickými stranami, ktoré sa rovnako ako ostatné mohli zúčastňovať na všetkých druhoch volieb. Voľbami v roku 1989 teda začala voľná súťaž politických strán bez ideologických obmedzení. Začala demokratická éra Čile.²⁴

²³ CONSTITUTIONNET, (2023): Constitutional history of Chile. [Citované 08.01.2024]. Dostupné na internete <<https://constitutionnet.org/country/constitutional-history-chile>>

²⁴ Ibid s. 52

1.1.2 História ľavicových hnutí v Ekvádore

Na rozdiel od ostatných krajín v regióne Južnej a Latinskej Ameriky, ako napríklad Čile, Kuba alebo Nikaragua, sa socialistom v Ekvádore nikdy nepodarilo zorganizovať štátny prevrat a následne prevziať moc v krajine. No aj napriek tomu zohrávali mimoriadne dôležitú úlohu pri vývoji krajiny a formovaní systému od 20. storočia dodnes.

Podobne ako v iných krajinách, aj do Ekvádoru boli viaceré ľavicové ideológie importované imigrantami, námorníkmi, a najmä intelektuálmi študujúcimi v Európe v čase, keď sa rozvíjali. Tieto ideológie sa v roku 1926 transformovali do prvej Socialistickej strany v Ekvádore. Jej pôvodnými členmi boli najmä radikálni liberáli, anarchisti, či ostatní členovia inšpirovaní Boľševickou revolúciou. Táto strana patrila medzi najúspešnejšie ľavicové strany, keď v 30. rokoch dokázala byť tretou najsilnejšou stranou na politickej scéne, hneď za konzervatívami a liberálmi. Neskôr v roku 1931 sa časť skupiny odtrhla aby vytvorili radikálnejšiu Komunistickú stranu po vzore vtedajšieho ZSSR. Obe strany však dokázali spolupracovať, a na zanedbateľné konfrontácie sa im darilo mať dosah na rôzne skupiny spoločnosti. Komunistická strana sa zameriavala najmä na skupiny, ktoré podľa marxistickej teórie mali byť súčasťou revolúcie – robotníci, roľníci a remeselníci. Držali sa svojej taktiky konečnej revolúcie a uistovali prívržencov, že vytvoria „zem zaslúbenú“²⁵. Pozitívnu atmosféru na ľavicovej scéne bolo možné badať v máji 1944 po úspešnej Slávnej májovej revolúcii, kedy sa dokázali spojiť rôzne sociálne združenia robotníkov, mládeže, roľníkov, armády, pôvodných obyvateľov a združení žien, a spoločne dokázali prostredníctvom štrajkov a protestov ukončiť vládu diktátora Carlosa Arroyo del Río. Toto zjednotenie rôznych sociálnych štruktúr vyznievalo ako signál pre nové sociálne vzťahy a ukončenie exkluzivity na politickej scéne. V revolučnom roku bola založená aj Centrálna federácia ekvádorských robotníkov, ktorá bola dominantná sila v boji za pracovné práva robotníkov. Socialisti a komunisti následne spoločne dominovali v Ústavnom zhromaždení Ekvádoru a spoločne napísali najprogressívnejšiu ústavu v dejinách štátu.²⁶ Socialisti však boli považovaní za oportunistov bez konkrétnych cieľov a stratégií²⁷, čo následne využil

²⁵ BONILLA A., (2008): *The Origins of the Ecuadorian Left*. s. 200-202

²⁶BECKER M., NESS I., (2009): *International Encyclopedia of Revolution and Protest –Ecuador, left and popular movements*. s. 1057-1058 [Citované 28.01.2024]. Dostupné na internete: <https://www.yachana.org/research/ierp_left.pdf>

²⁷ Ibid s. 200

prezident José María Velasco Ibarra, ktorý po znovuzvolení v roku 1944, a návrate k moci vylúčil socialistov z podieľania sa na moci a zrušil ich ústavu.²⁸

Frakcionalizmus na ľavicovej scéne v Ekvádore pokračoval aj v 60. rokoch, keďže počet strán v ľavicovom spektre sa začal navyšovať, a s tým sa objavili intenzívne debaty o načasovaní socialistickej revolúcie v Ekvádore. To bolo spôsobené aj úspechom ľavice v medzinárodnom meradle. Faktory ako Kubánska revolúcia, rast Číny a úspechy ZSSR, rozširovanie hnutí podporujúcich Che Guevaru naprieč Latinskou Amerikou, prispeli k revolučným náladám ľavice v Ekvádore. V tomto období vznikli tri hlavné ľavicové prúdy, a to skupina, ktorá nasledovala príkazy z Moskvy, ďalšou skupinou boli Maoisti inšpirovaní rozkolom medzi Čínou a ZSSR, a nakoniec radikálni socialisti. Posledné dve skupiny odmietali postupné budovanie socializmu podľa moskovského vzoru, no presadzovali myšlienku okamžitej revolúcie²⁹.

Hlavnými črtami politiky v Ekvádore do roku 1978 bola exklúzia, resp. vylúčenie – chudobných, negramotných, robotníckej vrstvy a pôvodných obyvateľov. Politické strany boli považované za elitárske a vstup do strany bol v podstate nemožný. Model dominantných elitných strán bez vyzývateľov zastupujúcich široké masy obyvateľstva pretrvával v Ekvádore omnoho dlhšie ako v ostatných krajinách v regióne. Až v deväťdesiatych rokoch začali ľudové strany zastupujúce rôzne vrstvy obyvateľstva zohrávať dominantnú úlohu v ekvádorskej politike. Medzi dominantné prúdy, podobne ako v iných krajinách regiónu, boli najmä konzervatívci a liberáli. Liberáli udržiavali moc v krajine v období 1898 – 1924. Tento systém bol často založený na volebných podvodoch, ktoré vyústili do ústavnej krízy v roku 1944, kedy boli predstavené reformy volebného systému v podobe garantovaného miesta minoritnej opozície vo vláde, a rovnako aj mechanizmy proti volebným podvodom. Tieto reformy však nijako nemenili podmienku gramotnosti na účasti vo voľbách. Ešte v roku 1968, len 15 % občanov malo právo zúčastniť sa volieb, nakoľko väčšina krajiny bola stále chudobná a negramotná, a teda boli vylúčení z politického života. Takto si Ekvádor zachoval elitný model politických strán počas väčšiny 20. storočia.

Kým v ostatných krajinách Južnej Ameriky sa vytvárali rôzne robotnícke hnutia a tlačili na politické reformy a bojovali o aktívnu účasť na politickom živote krajín, v Ekvádore, aj napriek vytváraniu rôznych ľavicových, socialistickej strán, boli tieto zoskupenia slabé a štátni aktéri nevytvárali žiadnu snahu o ich začlenenie. Jedinou elitnou

²⁸ Ibid s. 1058

²⁹ Ibid s. 201

skupinou, ktorá sa snažila o začlenenie ostatných politických strán bola armáda. Jej snahy boli však vždy zablokované. Jednou z príčin mohla byť slabá organizácia obyvateľov a ich motivácia podieľať sa na politickom rozhodovaní. Ostatné príčiny podľa North mohli byť regionálne rozdiely, etnické rozdiely obyvateľstva, vysoký podiel poľnohospodárstva v ekonomike a nízky rozvoj mestského obyvateľstva. Pre porovnanie, v Čile a Bolívii existoval dominantný ťažobný priemysel, ktorého pracovníci dokázali sformovať robotnícke združenia. V Ekvádore bolo v roku 1970 zamestnaných vo výrobe len 12 % ekonomicky aktívneho obyvateľstva, z toho len 19 % bola moderná výroba. Ostatných 81 % Ekvádorčanov bolo zamestnaných v remesle³⁰. Do roku 1972 teda v danom demokratickom systéme oligarchie neexistovala možnosť presadenia sa pre ľavicové strany. Tieto strany, na čele so Socialistickou stranou Ekvádora (PSE), ostali bez politickej sily a so slabou členskou základňou a bezvýznamnou podporou elektorátu v systéme, ktorý vytváral nerovnosti a fungoval na zastaralom feudálnom ekonomickom systéme a proexportnej poľnohospodárskej politike bez významnejšej industrializácie ekonomiky krajiny.

V roku 1972 sa Ekvádor dostal pod správu vojenskej junty, kedy armáda prevzala moc v krajine. V rovnakom čase boli na území štátu objavené významné ložiská ropy – nastal ropný boom. Armáda odrazu disponovala vysokými peňažnými zdrojmi z ťažby a predaja ropy, a ako v iných krajinách Latinskej a Južnej Ameriky to považovala za jedinečnú šancu na rozvoj krajiny, a preto sa snažila udržať si moc za každú cenu a nepripustiť „bežných politikov“ k správe zdrojov, keďže ich považovali za pôvod korupcie. Krajina sa začala rozvíjať pod správou generála Rodriguéza Laru po vzore Peru. Štátny sektor narastal a potreboval vyšší počet kvalifikovaných úradníkov. Jedno riešenie bolo rozšíriť dostupnosť vzdelania pre väčšinu negramotného obyvateľstva, čo následne viedlo k posilneniu strednej vrstvy obyvateľstva. Vojenská junta predpokladala, že podpora Ekvádorčanov, bude zaručená sľubmi o rozvoji krajiny a prosperite jej obyvateľstva, a preto sa nesnažili organizovať občanov a priamo počítali s ich podporou. Mysleli si, že na to, aby udržali režim je potrebná podpora práve elít krajiny, ktoré v tom čase boli v opozícii. Preto nominovali významných podnikateľov do štátnych funkcií a dali im vplyvné miesta vo vláde.

Keďže vojenská junta nepodporovala organizovanie obyvateľstva, po prechode k demokratickému režimu, neexistovala v podstate žiadna občianska, alebo ľudová platforma, ktorá by sa mohla uchádzať o hlasy vo voľbách. Nakoľko organizácia robotníkov

³⁰COLLINS J.,(2006): Democratizing Formal Politics: Indigenous and Social Movement Political Parties in Ecuador and Bolivia, 1978-2000

a roľníkov bola veľmi slabá do roku 1972, a nezmenilo sa to ani v počas 80. rokov, v nasledujúcom desaťročí neexistovala žiadna významnejšia ľavicová politická strana. Naopak, v porovnaní s Peru, v ktorom politický vývoj bol veľmi podobný tomu v Ekvádore, kde robotnícka trieda nebola veľká, sa ľavicové politické strany mohli spoľahnúť na hlasy „mestskej chudoby“, ktorá bola zväčša sústredená v šedej ekonomike. Napriek podobnému vývoju, v Ekvádore ostali ľavicové politické strany malé v 80., aj v 90. rokoch 20. storočia.

V porovnaní s ostatnými krajinami, ako Čile, Argentína a Brazília, občianske protesty, demonštrácie, štrajky nezohrávali významnú úlohu v politickom a ekonomickom vývoji Ekvádoru v 20. storočí. Vojenská junta nepočítala s možnosťou protestov za zmenu režimu, a žiaden takýto protest sa ani neuskutočnil. Naopak, prechod k demokracii bol dohodnutý s opozíciou, ktorú v tom čase tvorili elity ako podnikatelia. Prechod k demokracii bol preto plynulý trojročný proces.

Na konci 70. rokov bola v referende prijatá nová demokratická ústava, ktorá významne rozšírila elektorát zmenou volebného práva obyvateľov, povoľovala vznik nových politických strán³¹, určila 5 % hranicu zvoliteľnosti a navýšila počet volebných obvodov. Strany, ktoré sa uchádzali o zvolenie, museli mať svojho zástupcu v dvanástich z dvadsiatich dvoch provincií. To znamenalo nevýhodu pre menšie strany, ktorí tak zostali len malými regionálnymi hráčmi v iných typoch volieb ako celonárodných. Napriek týmto pozitívnym zmenám nedošlo k výraznému navýšeniu politických strán vo voľbách. Prvé voľby podľa novoprijatej ústavy sa konali v roku 1984. Elektorát sa v tom čase zväčšil o 79 % z 1,5 milióna oprávnených voličov na 2,68 milióna³². Strany teda tentokrát museli zaujať väčšie množstvo voličov než predtým, najmä z vidieckeho prostredia a nižších, chudobných vrstiev spoločnosti.

Kým v Bolívii a Peru v 80. rokoch ľavicové strany dominovali v prieskumoch, v Ekvádore Široký ľavicový front (FADI) dosiahol ako jediná ľavicová strana v prezidentských voľbách v roku 1979 len 4,74 % v prvom kole. V Bolívii bola ľavicová strana zvolená a bola súčasťou vlády. V Peru päť hlavných ľavicových strán dosiahlo

³¹ Nová ústava bola naplno implementovaná až v prezidentských voľbách 1984, no už v roku 1979 bola aj napriek rôznym prekážkam možná účasť iných politických strán, nakoľko museli splniť niekoľko podmienok, išlo najmä o koalície viacerých menších regionálnych strán.

³² COLLINS J., (2006): *Democratizing Formal Politics: Indigenous and Social Movement Political Parties in Ecuador and Bolivia, 1978-2000*

výsledok 33 %. Aj napriek univerzálnemu volebnému právu bol záujem verejnosti o ľavicové strany, v porovnaní s ostatnými krajinami, do polovice 90. rokov veľmi nízky³³.

1.2 Súčasné ľavicové hnutia a politické strany v Čile a Ekvádore

1.2.1 Súčasné ľavicové hnutia a politické strany v Čile

Medzi najvýznamnejšie ľavicové politické strany súčasného Čile patria najmä:

1. Socialistická strana Čile (Partido Socialista de Chile, PS)
2. Strana za demokraciu (Partido por la Democracia, PPD)
3. Sociálna konvergencia (Convergencia Social, CS)

V roku 1933 vznikla Socialistická strana Čile (PS) ktorá funguje a pôsobí na politickej scéne dodnes. Jej najvýznamnejším predstaviteľom bol prezident Salvador Allende (1970 – 1973). Išlo o zlúčenie niekoľkých menších ľavicových zoskupení, od anarchistov, ľavicových nacionalistov, sociálnych demokratov až po prívržencov Trotského, ktorí sa stotožňovali so socialistickými ideálmi, no odmietli sovietsky model komunizmu podľa vzoru ZSSR³⁴. Prezident Allende bol zvrhnutý USA podporovaným vojenským pučom vedeným generálom Augustom Pinochetom, ktorý následne zakázal pôsobenie Socialistickej strany až do roku 1989. Tento puč bol práve prevencia pred rozširovaním socializmu v Južnej Amerike.³⁵ Po obnovení pôsobenia strany, sa strana stala súčasťou koalície so Stranou za demokraciu a Kresťanskou demokratickou stranou. Dokonca niektorí členovia mali až do roku 1992 dvojité členstvo v PS aj PPD. Ďalšou významnou etapou tejto strany v histórii Čile boli dve prezidentské obdobia prvej ženy v úrade prezidenta Michelle Bacheletovej. Ide zároveň o prvú prezidentku, ktorá bola znovuzvolená. Jej vláda trvala 8 rokov, v rokoch 2006 až 2010, a po znovuzvolení v rokoch 2014 až 2018³⁶. Podľa svojej vlastnej deklarácie sa PS prezentuje ako zástupca manuálnych a intelektuálnych pracovníkov, mužov a žien, ktorí túžia po rovnostárskej spoločnosti. Je inšpirovaná socialistickým humanizmom, kritizuje kapitalizmus a zastáva boj s klimatickými zmenami,

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

³⁵ THE WIRE, (2023): Remembering Salvador Allende's Socialist Chile 50 Years On. [Citované 29.01.2024]. Dostupné na internete: <<https://thewire.in/world/remembering-salvador-allendes-socialist-chile-50-years-on>>

³⁶ BIOBIOCHILE, (2013): Michelle Bachelet: primera mujer presidenta y presidente reelecto desde 1932. [citované 29.01.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.biobiochile.cl/noticias/2013/12/16/bachelet-primer-mujer-presidenta-y-primer-presidente-reelecto-desde-1932.shtml>>

kapitalizmom, záchranu demokratického systému ako odkazu prezidenta Allendeho a znižovanie rozdielov medzi rozvinutým severom a chudobným juhom Čile³⁷.

Strana za demokraciu (PPD) je stredoľavicová strana v Čile, ktorá vznikla v roku 1987, teda na konci vojenského režimu. Keďže Socialistická strana Čile bola ilegálna, vznikla potreba založenia umiernennej sociálno-demokratickej strany. PPD vzniklo najmä na organizáciu a zjednotenie ľavicovej opozície pre referendum, ktoré pomohlo ukončiť vládu vojenskej diktatúry. Od prechodu Čile k demokratickému režimu boli súčasťou viacerých vlád P. Aylwina, E. Ruiza-Tangle, M. Bacheletovej alebo súčasného prezidenta Gabriela Borica³⁸.

Sociálna konvergencia je politická strana založená v roku 2018. Má svoj pôvod vo fúzii štyroch hnutí: Autonomistické hnutie, Libertariánska ľavica, Nová demokracia a Socializmus a sloboda. Je definovaná ako strana „feministického, socialistického, emancipačného charakteru, prispievajúca k budovaniu dôstojného života. Je súčasťou národného kongresu a jej predseda Gabriel Boric bol v roku 2021 zvolený za prezidenta.³⁹

1.2.2 Súčasná ľavicová hnutia a politické strany v Ekvádore

Medzi najvýznamnejšie ľavicové politické strany súčasného Ekvádora patria najmä:

1. Pachakutik – Nuevo País
2. MOVER
3. Občianske revolučné hnutie (Movimiento Revolución Ciudadana)

V roku 1995 vznikla politická strana Pachakutik – Nuevo País (ďalej len Pachakutik), išlo o nezávislé občianske hnutie, ktoré spájalo najdôležitejšie sociálne hnutia v krajine. Táto strana bola najmä stranou pôvodného obyvateľstva krajiny. Jej prvá politická kampaň (hneď v roku svojho vzniku) sa niesla v znamení konfliktov a problémov, ale pre verejnosť išlo novú nádej na politickej scéne. S nástupom novej vlny voličov (pôvodných obyvateľov po nadobudnutí univerzálneho volebného práva) začali vznikať rôzne sociálne zoskupenia a hnutia, ktoré reprezentovali túto skupinu obyvateľstva. Do roku 1995 nevznikla žiadna

³⁷ PARTIDO SOCIALISTA DE CHILE, (2022): Declaración de Principios. [Citované 29.01.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.psichile.cl/declaracion-de-principios/>>

³⁸ BIBLIOTECA DEL CONGRESO NACIONAL DE CHILE, (2023): Partido Por la Democracia. [Citované 26.03.2024]. Dostupné na internete: <https://www.bcn.cl/historiapolitica/partidos_politicos/wiki/Partido_Por_la_Democracia>

³⁹ BIBLIOTECA DEL CONGRESO NACIONAL DE CHILE, (2023) – Partido Convergencia Social. [Citované 26.03.2024]. Dostupné na internete: <https://www.bcn.cl/historiapolitica/partidos_politicos/wiki/Partido_Convergencia_Social>

politická strana, ktorá by reprezentovala pôvodných obyvateľov. Vo všeobecných voľbách⁴⁰ v roku 1996 získal Pachakutik takmer 10 % hlasov a ich prezidentský kandidát skončil na treťom mieste. Išlo dovedy o najvýznamnejší úspech ľavicového hnutia v Ekvádore.⁴¹ Strana v prezidentských voľbách v roku 2002 predstavila (ako súčasť širšej koalície) aj svojho kandidáta Lucia Gutierrez, ktorý sa po víťaznom druhom kole stal prezidentom s 55 % hlasov. Volebná koalícia sa však 6 mesiacov po nástupe prezidenta do úradu rozpadla, a teda strana Pachakutik nevykonávala reálnu moc v krajine. Odvtedy predstavovala prezidentských kandidátov počas nasledujúcich volieb, ale jej podpora zo strany verejnosti kontinuálne klesala. Podpora jej kandidátov sa pohybovala medzi 2 % - 6,7 %. Obrat nastal vo voľbách v roku 2021, kedy jej kandidát Yaku Pérez skončil na treťom mieste s 19 %. Ide o porovnateľný výsledok s najúspešnejším obdobím strany medzi rokmi 1996 a 2002⁴².

V roku 2006 vznikla strana Aliancia PAIS (Partia Altiva i Soberana), neskôr premenovaná na MOVER. Ide o „big-tent“, ľavicovú, podľa niektorých autorov stredoľavicovú, populistickú stranu, ktorá v sebe zahŕňa niekoľko menších tradičných ľavicových strán a významných ľavicových osobností. Aliancia vznikla na podporu prezidentského kandidáta Rafaela Correa vo všeobecných voľbách v roku 2006. Ide doteraz o najúspešnejšiu ľavicovú, a všeobecne najvýznamnejšiu stranu v Ekvádore v 21. storočí. Prezident Rafael Correa bol do prezidentského úradu zvolený okrem volieb v roku 2006 ešte aj vo voľbách v roku 2009 a 2013, kým ho nevystriedal jeho viceprezident Lenín Moreno v roku 2017. Jeho mandát teda trval celkovo 11 rokov.⁴³ Aliancia MOVER v koalícii so stranou PID predstavila svojho kandidáta aj vo všeobecných voľbách v novembri 2023. Daniel Noboa bol za túto stranu zvolený so ziskom 52 % hlasov⁴⁴.

Občianské revolučné hnutie (RC) je progresívne politické hnutie, pôvodne založené Ivánom Espinelom. Strana v roku 2021 zmenila svoju orientáciu. V súčasnosti slúži ako politická odnož politického hnutia s názvom Občianska revolúcia, ktoré má antineoliberálnu

⁴⁰ Všeobecné voľby v Ekvádore zahŕňajú voľbu prezidenta štátu a voľbu zástupcov Národného Kongresu ako hlavného legislatívneho orgánu štátu.

⁴¹ Ibid

⁴² GORDILLO D., (2021): Pachakutik, the indigenous voters and segmented mobilization strategies. s. 9-10.

⁴³ CLARK P., GARCÍA J., (2019): Left Populism, State Building, Class Compromise, and Social Conflict in Ecuador's Citizens's Revolution. Latin American Perspectives. S. 230 - 246

⁴⁴ AL JAZEERA, (2023): Banana fortune heir Daniel Noboa claims victory in Ecuador election. [Citované 04.01.2024], Dostupné na internete: <<https://www.aljazeera.com/news/2023/10/16/banana-fortune-heir-claims-victory-in-ecuador-election>>

progresívnu ľavicovú orientáciu a vedie ho bývalý prezident Rafael Correa, ktorý odišiel z pôvodnej Aliancie PAIS počas vlády svojho nástupcu L. Morenu ⁴⁵.

⁴⁵ SCHUTZHOFER T., (2019): Elected left, governing right. Nacla. [Citované 04.01.2024], Dostupné na internete: <<https://nacla.org/news/2019/03/15/elected-left-governing-right>>

2 Socioekonomická charakteristika vybraných krajín

Čile je štát v regióne Latinskej Ameriky, ktorý sa nachádza v juhozápadnej časti Južnej Ameriky na pobreží Tichého oceánu. Úradným jazykom je španielčina a jeho hlavným mestom a ekonomickým centrom je mesto Santiago.⁴⁶ Počet obyvateľov je 19,6 milióna⁴⁷ s rastúcim trendom⁴⁸. Krajina má neobvyklý, pásovitý tvar dlhý 4 300 km a v priemere široký 175 km, vďaka ktorému má veľmi rôznorodé podnebie. Rozsah zahŕňa najsuchšiu púšť na svete Atacamu na severe, stredomorské podnebie v strede až po alpské podnebie s častým snežením na juhu, spolu s ľadovcami, fjordami a jazerami. Prvýkrát sa Španieli pokúšali dobyť toto územie už v roku 1535⁴⁹, no úspešní boli až o pár rokov neskôr v roku 1541 keď Pedro de Valdivia položil základy dnešného hlavného mesta Santiago. K územiu krajiny patrí aj niekoľko ďalších obývaných alebo neobývaných ostrovov ako Veľkonočné ostrovy, Ostrovy Juana Fernándeza alebo Sala y Gómez.⁵⁰

Ide o unitárnu prezidentskú republiku s demokratickým systémom viacerých politických strán. Na čele krajiny je prezident, ktorý reprezentuje výkonnú moc. Súdnu moc reprezentuje Najvyšší súd a legislatívnu moc parlament a senát. Prezident je priamo volený na jedno štvorročné obdobie s možnosťou znovuzvolenia. Krajina sa ďalej člení na 15 regiónov, 52 provincií a 345 municipalít⁵¹.

Čile je jednou z najbohatších a najvýkonnejších krajín Latinskej Ameriky. Ide o krajinu s vyšším stredným príjmom obyvateľstva, disponujúca jedným z najstabilnejších politických systémov v Latinskej Amerike, silnými inštitúciami a spoľahlivým hospodárskym rastom počas posledných troch desaťročí. Dlhodobý úspech čilskej ekonomiky je vysvetľovaný pokračujúcou silnou makroekonomickou politikou, otvoreným obchodným režimom a priaznivým podnikateľským prostredím. Na makroekonomickej úrovni sa politický rámec

⁴⁶ BAKYTOVÁ J., (2022): Analýza sociálno – ekonomického vývoja v Čile v 20. a 21. storočí. Dostupné na internete: <https://www.sam-km.sk/sites/default/files/2020-04/Bakytova_Jana_Analyza_ekonomickeho_a_socialneho_vyvoja_v_Cile_v_20.a21.storoci.pdf>

⁴⁷ UNITED NATIONS POPULATION FUND, (2024): World Population Dashboard – Chile. [citované 20.02.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.unfpa.org/data/world-population/CL>>

⁴⁸ WORLD BANK, (2024): Population, total – Chile. 2024. [Citované 20.02.2024]. Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=CL>>

⁴⁹ BBC, (2023): Chile country profile. [Citované 20.02.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.bbc.com/news/world-latin-america-19357497>>

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ OECD TERRITORIAL REVIEWS, (2009): CHILE, 2009. [Citované 20.02.2024]. Dostupné na internete: <https://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/oecd-territorial-reviews-chile-2009_9789264060791-en>, s. 5.

zakladá na rámci cielenia inflácie a proticyklických fiškálnych politikách⁵². V roku 2022 Čile zaznamenalo spomedzi ostatných krajín regiónu najvyšší HDP na obyvateľa vo výške 15 355 USD (tabuľka 2) s rastom 2,4 %, čo znamenalo pokles z 11,7 % v roku 2021 (tabuľka 3)⁵³.

Tabuľka 2 Rast HDP Čile (v %)

Rok	Rast HDP (v %)
2020	- 6,1 %
2021	11,7 %
2022	2,4 %
2023	- 0,1 %
2024	1,9 % ⁵⁴

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov SVETOVEJ BANKY (2024) a OECD (2024):

Data

Tabuľka 3 HDP Čile (v miliardách USD)

Rok	HDP (v miliardách USD)
2020	254,26
2021	316,58
2022	301,02
2023	344,4
2024	354,47 ⁵⁵

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov SVETOVEJ BANKY (2024) a MMF (2024):

Data

Rôznorodá je aj štruktúra ekonomiky, ktorá je značne ovplyvnená geografickými podmienkami. Ťažobný priemysel je dominantné odvetvie na severe krajiny. V Metropolitnej oblasti Santiago prevládajú priemysel a finančné služby. Poľnohospodárstvo,

⁵² WORLD BANK,(2024): Chile - Country partnership strategy for the period FY11-FY16 (English) [Citované 20.02.2024]. Dostupné na internete: <<https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/12831146822271645/chile-country-partnership-strategy-for-the-period-fy11-fy16>>

⁵³ WORLD BANK, (2024): GDP growth (annual %) Chile. [Citované 20.02.2024]. Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CL>>

⁵⁴ Údaj za rok 2024 je predbežný odhad podľa správy OECD.

⁵⁵ Údaj za rok 2024 je predbežný odhad podľa správy MMF.

lesníctvo a rybolov sú dominantnými odvetviami v strednej a južnej časti krajiny. Avšak z demografického a ekonomického hľadiska je Čile veľmi koncentrované v jednej časti. Hlavné mesto Santiago má väčšinu politického, ekonomického a intelektuálneho kapitálu a takmer polovicu obyvateľstva. Ekonomika závisí od niekoľkých odvetví, ktoré sa väčšinou nachádzajú v malom počte regiónov, ktoré dostávajú väčšinu súkromných a verejných investícií. To posilňuje ekonomickú koncentráciu a spôsobuje, že regionálne nerovnováhy pretrvávajú a zosilňujú sa. Ťažobný priemysel a finančné služby sú prevažne lokalizované v Antofagaste a oblasti hlavného mesta.

Čilská ekonomika je výrazne zameraná na ťažbu nerastných surovín, čo vytvára tlak na prírodné zdroje a vyvoláva obavy v oblasti udržateľnosti ťažby a životného prostredia. Intenzívne poľnohospodárstvo v strede a juhu krajiny, odlesňovanie a lososové farmy na juhu spôsobujú eróziu pôdy, stratu pôvodných lesov, zvýšenie prítomnosti pesticídov a hnojív v riekach a znečistenie vody. Na severe je intenzívna ťažba medi sprevádzaná emisiami arzénu a oxidu uhoľnatého do ovzdušia a vody v okolí baní. Koncentrácia obyvateľstva a priemyselnej aktivity okolo Santiaga, jedného z najviac znečistených miest na svete, vyvoláva vlastné environmentálne problémy. Problémom je nedostatočná diverzifikácia ekonomiky a prílišná závislosť na nerastných surovinách, čo ju činí zraniteľnou voči náhlym zmenám medzinárodných cien surovín a dlhodobým posunom v dopyte, čo môže obmedziť jej dlhodobý potenciál rastu. V porovnaní s krajinami OECD je Čile vo všeobecnosti oveľa viac závislé od prírodných zdrojov ⁵⁶.

Čile sa aktívne zapája do procesu globalizácie a nadväzuje vzťahy s mnohými krajinami a medzinárodnými organizáciami. Krajina je členom niekoľkých významných medzinárodných organizácií vrátane OSN, MERCOSUR (asociovaný člen), APEC, OAS, WTO, UNASUR, UNCTAD, UNESCO, UNHCR, UNIDO, WHO. V dôsledku účasti v týchto medzinárodných ekonomických a obchodných organizáciách sa Čile zaväzuje odstraňovať prekážky v oblasti obchodu a investícií a implementovať liberalizačné opatrenia s cieľom podporiť medzinárodný obchod tovarov a služieb, ako aj zvýšiť prílev zahraničných investícií. Ide o jednu z najotvorenejších ekonomík sveta.⁵⁷ Na vysokej úrovni spolupracuje aj s Európskou úniou. Spolupráca medzi Európskou úniou a Čile bola potvrdená v roku 2002 podpisom bilaterálnej Asociačnej dohody. V decembri 2023 bola podpísaná nová dohoda *EU-Chile Advanced Framework Agreement*, čím sa Čile stalo prvou

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid.

krajinou regiónu, ktorá podpísala dohodu novej generácie. Zahraničné investície EÚ v tejto krajine tvoria 34,44 % všetkých zahraničných investícií. Čile exportuje do krajín EÚ najmä poľnohospodárske produkty, nerastné suroviny, meď a chemikálie⁵⁸.

Ekonomika Čile sa vyznačuje vysokou mierou otvorenosti a vysokou závislosťou na zahraničnom obchode, ktorý predstavuje 75 % jej hrubého domáceho produktu⁵⁹. Dôležité pre podporu zahraničného obchodu sú aj nulové clá, nízke bariéry vstupu na trh, priaznivé podnikateľské prostredie, politická stabilita a nízka úroveň korupcie⁶⁰. Najvýznamnejším vývozným tovarom je medená ruda, spracovaná meď a iné produkty z medi, ktoré predstavujú takmer polovicu celkového vývozu krajiny (okolo 45 %). Ďalšími tovarmi sú lítium (8 %), rybie mäso (6,1 %), ovocie, najmä broskyne, čerešne, hrozno (4,5%), chemická drevená buničina (2,7 %) a ostatné (33,7 %) (graf 1). Celkový objem vyvezených tovarov predstavuje hodnotu 97,5 miliárd amerických dolárov (USD). Vývoz služieb predstavuje značne nižší podiel, keďže hodnota predstavovala v roku 2022 8,5 miliárd USD. Čile ponúka najmä dopravné služby, iné obchodné služby, cestovný ruch, informačné technológie a iné.

Graf 1 – Komoditná štruktúra exportu Čile v roku 2022

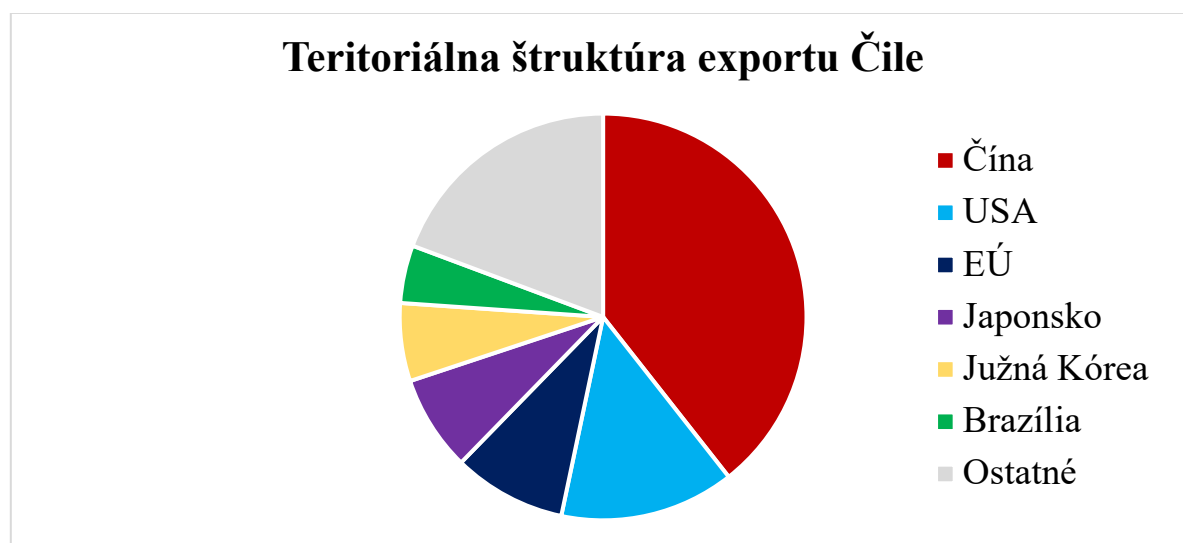
Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov SANTANDER. (2024): Data

⁵⁸ DELEGATION OF THE EUROPEAN UNION TO CHILE, (2023): The European Union and Chile. [Citované 20.02.2024] Dostupné na internete: <[⁵⁹ SANTANDER \(2024\): Chilean foreign trade in figures. \[Citované 28.02.2024\] Dostupné na internete: <\[>\]\(https://santandertrade.com/en/portal/analyse-markets/chile/foreign-trade-in-figures#classification_by_products\)>](https://www.eeas.europa.eu/chile/european-union-and-chile_en?s=192#:~:text=Political%20and%20economic%20relations%20between,generation%20agreement%20with%20the%20EU.>></p></div><div data-bbox=)

⁶⁰ INTERNATIONAL TRADE ADMINISTRATION, (2023): Chile – Country Commercial Guide. [Citované 28.02.2024] Dostupné na internete: <[>](https://www.trade.gov/knowledge-product/exporting-chile-market-overview)>

V teritoriálnej štruktúre dominuje hlavný obchodný partner Čína (graf 2), kam smeruje značná časť čilského vývozu (39,4 %) ⁶¹. Práve Čína je v súčasnosti strategický partner Čile, najmä kvôli vývozu vysokého množstva medi. To, čo sa niekedy javilo ako príklad ako spolupracovať s Čínou, sa pomaly mení na závislosť od druhej najväčšej ekonomiky sveta. Hoci nominálne je obchod pre Čile priaznivý, zvyšuje závislosť krajiny na vývoze nerastných surovín a zároveň závislosť na jednom obchodnom partnerovi. Ťažobný priemysel tvorí takmer 85 % z celkového exportu do Číny. Rovnako sa zvyšuje aj výška čínskych investícií v krajine, keď sa počet čínskych projektov navýšil o 55 % od roku 2018. Čínske projekty sa zvyčajne v Čile zameriavajú na prírodné zdroje, výstavbu a finančný sektor. Kým okolo roku 2000 bol zahraničný obchod rozdelený zhruba rovnomerne medzi Severnú Ameriku, Áziu a Európu, za posledných desať rokov prebrala Ázia významné postavenie ako hlavného obchodného partnera ⁶². Okrem Číny, vývoz tovarov a služieb smeruje aj do USA (13,9 %), Európskej únie (9 %), Japonska (7,6 %), Južnej Kórei (6,2 %), Brazílie (4,6 %) a ostatných častí sveta (19,3 %). Celková hodnota exportu tovarov je vo výške 97,5 miliárd USD a rastúcim trendom ⁶³.

Graf 2 – Teritoriálna štruktúra exportu Čile

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov SANTANDER. 2024: Data

Čo sa týka importu do Čile, jeho komoditná štruktúra je viac rôznorodá ako komoditná štruktúra exportu (graf 3). Okrem dovozu fosílnych palív žiadna komodita nie je

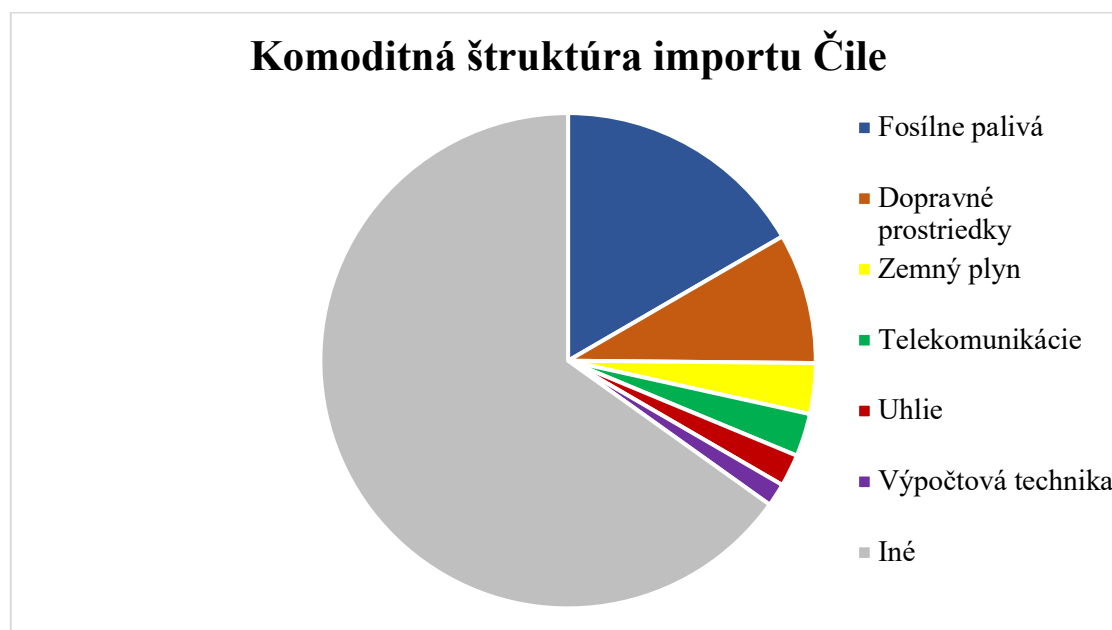
⁶¹ Ibid.

⁶² MERICS,(2023): Chile's once-pioneering relationship with China is turning into dependency. [Citované 28.02.2024] Dostupné na internete: <<https://merics.org/en/chiles-once-pioneering-relationship-china-turning-dependency>>

⁶³ Ibid.

v dovoze dominantná a komodity sú rozložené medzi viaceré sektory ekonomiky. Čile je piaty najväčší konzument energií na území Južnej Ameriky, no patrí medzi malých producentov fosílnych palív. Krajine nedisponuje žiadnymi väčšími zásobami fosílnych palív v porovnaní so svojimi susedmi z regiónu ako Venezuela, Bolívia, Ekvádor, a iné, preto je vysoko závislá na dovoze energetických zdrojov ⁶⁴. Ako už bolo spomenuté vyššie, fosílna palivá ako plyn, ropa a ich deriváty tvoria 16,6 % importu, ďalej nasledujú autá a iné dopravné prostriedky (8,5 %), zemný plyn (3,3 %), telefóny a iné komunikačné prostriedky (2,8 %), uhlie (2,1 %), výpočtová technika (1,5 %), a iné komodity (65 %) ⁶⁵.

Graf 3 – Komoditná štruktúra importu Čile.

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov SANTANDER. 2024: Data

Teritoriálna štruktúra dovozu do Čile je vedená Čínou (graf 4), ktorá predstavuje ako hlavný obchodný partner štvrtinu celkového dovozu (25,3 %). Tesne ju nasledujú Spojené štáty americké (20,9 %). Ďalšími krajinami sú partneri zo združenia MERCOSUR, ako napríklad Brazília (9,7 %) a Argentína (5,8 %). Menšie, no nemenej významné zastúpenie majú aj Nemecko (2,7 %), Japonsko (2,6 %), Mexiko (2,2 %), Španielsko (1,9 %), Peru (1,9 %), Južná Kórea (1,9 %), a iné krajiny (25,1 %). Celková hodnota importu tovarov v roku 2022 je 104,5 miliárd USD ⁶⁶. V roku 2022 malo Čile zápornú obchodnú bilanciu s deficitom

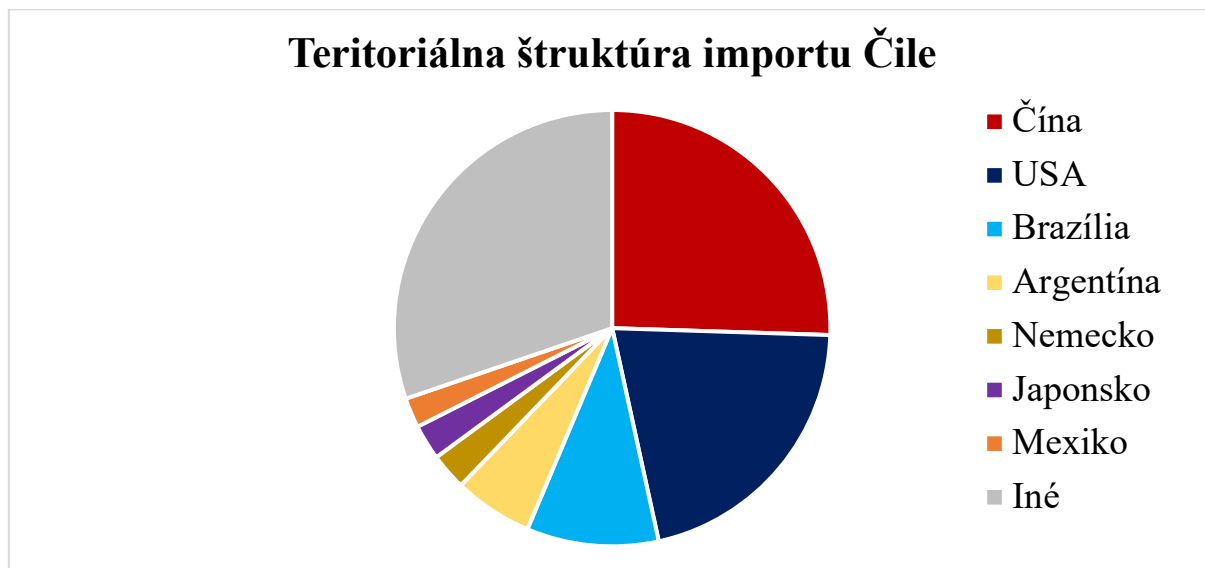
⁶⁴ EUROSTAT, (2015): Chile-EU statistics on energy. [Citované 28.02.2024] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=254547&title=Archive%3AChile-EU_statistics_on_energy>

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

zhruba 6 miliárd USD. To znamená, že importovali viac tovarov v danom roku ako exportovali . Obchodná bilancia v 2023 bola už pre Čile pozitívna, ale presné čísla budú dostupné neskôr ⁶⁷.

Graf 4 – Teritoriálna štruktúra importu Čile

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov SANTANDER. 2024: Data

Medzi významné socioekonomické faktory, ktoré ovplyvňujú životnú úroveň obyvateľstva, a zároveň sa podieľajú na celkovom ekonomickom vývoji krajiny patria napríklad minimálna a priemerná mzda, úroveň gramotnosti a vzdelanie, zamestnanosť a nezamestnanosť, chudoba, dostupnosť zdravotnej starostlivosti, bezpečnosť a sociálna podpora zo strany štátu ⁶⁸. Úroveň nezamestnanosti v Čile sa medzi regiónmi líši, a v roku 2023 bola podľa Čilského národného štatistického inštitútu nezamestnanosť na úrovni 8,7 % ⁶⁹. Medzi krajinami OECD má Čile v roku 2023 štvrtú najvyššiu nezamestnanosť ⁷⁰.

⁶⁷ STATISTA – Chile, (2024): Trade Balance of goods from 2012 to 2022. [Citované 28.02.2024] Dostupné na internete: <<https://www.statista.com/statistics/370325/trade-balance-of-chile/#:~:text=Trade%20balance%20is%20the%20value,around%205.98%20billion%20U.S.%20dollars.>>

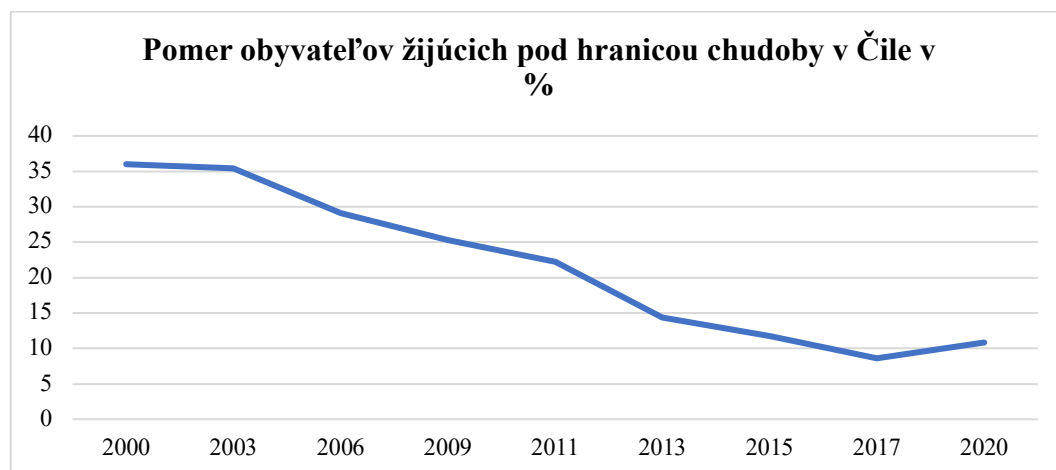
⁶⁸ Country Health Rankings & Roadmaps, (2022): Social & economic factors. [Citované 28.02.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.countyhealthrankings.org/explore-health-rankings/county-health-rankings-model/health-factors/social-economic-factors>>

⁶⁹ Instituto Nacional de Estadísticas Chile,(2023): Statistical Bulletin: Quarterly employment. [Citované 28.02.2024]. Dostupné na internete: <https://www.ine.gob.cl/docs/default-source/employment-and-unemployment/bulletins/2023/employment-september-november-2023.pdf?sfvrsn=9095982a_6>

⁷⁰ OECD Statistics News Release, (2023): Unemployment 2023. [Citované 28.02.2024] Dostupné na internete: <<https://www.oecd.org/sdd/labour-stats/unemployment-rates-oecd-12-2023.pdf>>

Čile patrí medzi krajiny s najvyššou príjmovou nerovnosťou medzi krajinami OECD ⁷¹. Na meranie príjmovej (dôchodkovej) nerovnosti sa používa Giniho koeficient. Hodnota koeficientu sa pohybuje v rozmedzí 0 až 1, pričom 0 znamená absolútnu rovnosť a 1 naopak absolútnu nerovnosť⁷². V tejto štatistike v meraní Giniho koeficientu v roku 2022 sa Čile zaradilo na druhé miesto po Kostarike s hodnotou 0,448 ⁷³. Podľa štandardov OECD je táto nerovnosť vysoká a rovnako krajina zaostáva aj v dostupnosti a rovnosti príležitostí. Táto skutočnosť predpokladá, že deti z chudobných rodín budú chudobné aj v budúcnosti a naopak, deti z bohatých a vzdelaných rodín budú takýto život viesť aj v budúcnosti⁷⁴. Avšak Čile je úspešný príklad krajiny v boji proti chudobe. Pomer obyvateľov žijúcich pod hranicou chudoby sa vďaka otvoreniu ekonomiky prílevu investícií znížil z 36 % v roku 2000 na 8,6 % v roku 2017 (graf 5), pričom ide o najnižšiu hodnotu v meraní. Počet obyvateľov žijúcich pod hranicou chudoby sa v roku 2020 zvýšil na 10,8 %⁷⁵.

Graf 5 – Podiel obyvateľov žijúcich pod hranicou chudoby v Čile v %.

Prameň: Vlastné spracovanie údajov SVETOVEJ BANKY. (2024): Data

Pandémia Covid-19 zásadným spôsobom ovplyvnila životy a živobytie, podobne ako v mnohých iných krajinách, čo viedlo k nárastu chudoby zo 8,6 % v roku 2017 na 10,8 % v roku 2020. Mnohé z týchto postihnutých domácností zažili strmý pokles príjmov, pričom 540 000 ľudí sa ocitlo v chudobe. Nerovnosť, meraná Giniho koeficientom, sa v roku 2020

⁷¹ OECD Data, (2023): Income inequality. [Citované 29.02.2024] Dostupné na internete: <<https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm#indicator-chart>>

⁷² Lisý J., (2016): Ekonomía, s. 321 – 325

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ CID J., ESCOBAR J., BUSTOS C, MARTÍNEZ D., (2021): Inequality and social polarization in Chilean municipalities. [Citované 29.02.2024] Dostupné na internete: <<https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/373f4fbd-aa67-4590-9052-bfbc734902e0/content>>

zvýšila o 4 body. Hlavnými faktormi tohto nárastu chudoby a nerovnosti boli rozsiahle straty pracovných miest, predovšetkým medzi zraniteľnými skupinami, aj napriek významnému rozšíreniu existujúcich programov sociálnych dávok a vytvoreniu nového programu súvisiaceho s pandémiou, ktorý sa zameriaval na neformálnych pracovníkov (pracovníkov v šedej ekonomike) a účinne zmierňoval ekonomický dopad COVID-19 ⁷⁶.

Ekvádor, ďalší štát nášho výskumu sa rovnako ako Čile nachádza v severozápadnej časti Južnej Ameriky. Jeho 2 237 kilometrov⁷⁷ dlhé pobrežie obmýva Tichý oceán a spoločné hranice má s Peru a Kolumbiou. Ekvádorským územím prechádza rovník, a teda jeho podnebie je tropické na pobreží a v nížinách Amazonského pralesa, chladnejšie vo vnútrozemí a vo vyšších nadmorských výškach. K územiu patrí aj sopečné súostrovie Galapágy s aktívnou sopečnou činnosťou, ktoré sa nachádzajú 1000 kilometrov od ekvádorského územia. Reliéf krajiny, je podobne ako v iných krajinách kontinentu rozmanitý. Vyššia nadmorská výška je zapríčinená prítomnosťou pohoria Andy, ktoré prechádzajú stredom krajiny. Východne sa zas nachádza Amazonský prales. Osídlenie krajiny je vďaka prírodným podmienkam nerovnomerné. Väčšina z celkového počtu 17,5 milióna obyvateľov tejto krajiny žije v údoliach a kotlinách Ánd. Väčšie koncentrácie obyvateľstva je možné nájsť aj na pobreží. Naopak, oblasť pralesov je riedko obývaná. V mestách žije približne 65 % obyvateľov. Hlavným mestom Ekvádoru je Quito, no najľudnatejšia oblasť je mesto Guayaquil a jeho okolie.

Etnické zloženie krajiny zastupujú najmä mestici (mix pôvodného obyvateľstva a Európanov) a to 72 %. Ďalej sú prítomní Montubiovia (7,4 %), pôvodní obyvatelia (7 %), belosi (6 %), Afroekvádorčania (4,3 %) a iní. Najrozšírenejším jazykom je vďaka koloniálnej histórii španielčina (93 %), avšak prítomné sú aj pôvodné jazyky (7 %). Väčšina obyvateľstva je kresťanského vierovyznania (viac ako 85 %) ⁷⁸.

Oficiálnou menou Ekvádoru je americký dolár, to znamená, že ekonomika Ekvádoru je dolarizovaná, a teda používa inú menu než svoju oficiálnu. Tento krok bol uskutočnený ako dôsledok ekonomickej krízy 80. a 90. rokov 20. storočia, kedy Ekvádor zažíval nízky ekonomický rast, priemernú 40 % infláciu, pokračujúce znižovanie hodnoty meny priniesli krajine politickú a ekonomickú krízu, ktorá vyústila do rozhodnutia uviesť americký dolár

⁷⁶ OECD ECONOMIC SURVEYS, (2023): CHILE 2022. [Citované 05.03.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.oecd-ilibrary.org/sites/fbece6ea-en/index.html?itemId=/content/component/fbece6ea-en>>

⁷⁷ CIA – THE WORLD FACTBOOK – Ecuador. [Citované 05.03.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ecuador/>>

⁷⁸ Ibid.

ako oficiálnu menu krajiny, ktorá nahradila ekvádorský sucre v pomere 1:25 000⁷⁹. Ekvádor je krajina s vyšším stredným príjmom a radí sa v rámci Južnej Ameriky medzi chudobnejšie krajiny⁸⁰. Jeho ekonomika zaznamenala v roku 2020 v dôsledku pandémie COVID-19 prudký prepád podobne ako iné krajiny vo svete. Pokles HDP zaznamenal takmer 8 % (tabuľka 4), avšak po skončení pandémie sa rast vyšplhal do kladných čísel. Na základe z údajov v Tabuľke 4 je možné vidieť výkyvy v raste HDP ⁸¹. Hodnota HDP v roku 2022 predstavovala 115 miliárd USD (tabuľka 5)⁸² a HDP per capita 6 391 USD⁸³.

Tabuľka 4 Rast HDP Ekvádore (v %)

Rok	Rast HDP (v %)
2018	1,3
2019	0
2020	- 7,8
2021	4,2
2022	2,9

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov SVETOVEJ BANKY. (2024): Data

Tabuľka 5 HDP Ekvádore (v miliárdach USD)

Rok	HDP (v miliárdach USD)
2018	107,5
2019	108,1
2020	99,3
2021	106,2
2022	115

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov SVETOVEJ BANKY. (2024): Data

⁷⁹ OZYURT S., CUEVA S., (2020): Twenty years of official dollarization in Ecuador: a blessing or a curse? s. 12-13

⁸⁰ EUROPEAN COMMISSION, (2022): ECUADOR. [Citované 05.03.2024]. Dostupné na internete: <https://international-partnerships.ec.europa.eu/countries/ecuador_en#:~:text=Ecuador%20is%20an%20upper%20middle,entirely%20on%20high%20oil%20prices.>

⁸¹ WORLD BANK, (2024): GDP growth (annual %) – Ecuador. [Citované 05.03.2024]. Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=EC>>

⁸² WORLD BANK, (2024): GDP per capita (current US\$) – Ecuador. [Citované 05-03-2024]. Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=EC>>

⁸³ WORLD BANK, (2024): GDP (current US\$) – Ecuador. [Citované 05.03.2024]. Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=EC>>

Hlavnými komoditami zahraničného obchodu Ekvádoru sú nerastné suroviny (graf 5), konkrétne ropa a jej deriváty, a poľnohospodárske produkty – živočíšna a rastlinná produkcia. Ekvádor je jedným z najväčších svetových exportérov banánov a iných tropických plodín kvôli svojej geografickej polohe a vhodným podmienkam. Poľnohospodárstvo je teda najvýznamnejším sektorom miestnej ekonomiky, ktorý produkuje významný príjem do štátneho rozpočtu a zamestnáva značný počet obyvateľov. Vďaka výhodným obchodným dohodám majú miestni farmári prístup na svetové trhy. Okrem banánov sa ďalej pestujú a vyvážajú rezané kvety, zemiaky, mangá, pomaranče, brokolica a vodné melóny. Najväčším odberateľom sú USA z hľadiska hodnoty produktov ktoré dovážajú a Rusko z hľadiska objemu dovážanej produkcie ⁸⁴. Ďalším významným odvetvím ekvádorskej ekonomiky je ťažobný priemysel ropy a plynu. Ekvádor, do roku 2020 člen OPEC, disponuje významnými zásobami ropy. Ropa je hlavným vývozným artiklom krajiny a prioritou vlády ako pritiahnúť investície. Podľa zmeny ústavy v roku 2008 všetky ložiská ropy a plynu patria štátu a nemôžu byť nikdy sprivatizované. V roku 2021 bol prijatý cieľ zvýšiť ťažbu ropy na dvojnásobok. Avšak kvôli masovým protestom zo strany domorodého obyvateľstva bolo od tohto cieľa upustené. Celková produkcia ropy bola v roku 2022 176 miliónov barelov, o 1,7 % viac ako v roku 2021. Zásoby ropy v Ekvádore predstavujú 0,5 % svetových zásob, čo zaradzuje krajinu na štvrté miesto v Latinskej Amerike a Karibiku. Zhruba 50 % ropy je exportované do iných krajín Latinskej Ameriky a Karibiku, 40 % do USA, 7 % do Ázie a len 1 % do Európy (graf 6)⁸⁵. Ropa, minerálne oleje a jej deriváty predstavuje 41 % celkového exportu krajiny, nasleduje ju poľnohospodárska produkcia, konkrétne živočíšna výroba 27,3 % a rastlinná výroba 18 %. Ďalej export tvoria aj iné produkty, ktorých podiel na celkovom exporte predstavuje 12,5 % ⁸⁶. Ekvádor svoju produkciu vyváža najmä do USA (27,4 %), Číny (17,1 %), Panamy (13,8 %) a do krajín Európskej únie (približne 12 %) ⁸⁷.

Najvýznamnejšou položkou v dovoze do Ekvádoru je spracovaný benzín (graf 7). Hoci krajina disponuje významnými zásobami ropy, jej infraštruktúra a priemysle na jej spracovanie nie je prispôsobený na to aby dokázal pokryť potreby domáceho trhu. Preto

⁸⁴ PRODUCEPAY, (2023): General Overview of Production and Exports in Ecuador. [Citované 05.03.2024].

Dostupné na internete: <https://producepay.com/blog/general-overview-of-production-and-exports-in-ecuador/>

⁸⁵ US ENERGY Information Administration, (2022): Country Analysis Brief: Ecuador. [Citované 06.03.2024].

Dostupné na internete:

<https://www.eia.gov/international/content/analysis/countries_long/Ecuador/pdf/ecuador.pdf>

⁸⁶ OEC, (2023): Ecuador. [Citované 06.03.2024]. Dostupné na internete:

<<https://oec.world/en/profile/country/ecu?depthSelector1=HS2Depth>>

⁸⁷ Ibid.

musí byť benzín do krajiny dovážaný z okolitých štátov, ktoré majú vybudované dostatočné kapacity v rafinériách. Minerálne palivá a oleje preto tvoria takmer štvrtinu ekvádorského dovozu (24 %), nasledované elektronikou a inými priemyselnými prístrojmi (16 %), chemickými a farmaceutickými výrobkami (11 %), automobily a motorové zariadenia (9 %), železo a oceľ (6 %) a iné. Z teritoriálneho hľadiska sú najväčším dovozným partnerom Ekvádoru Spojené štáty americké (25,6 %), Čína (22,6 %), Európska únia (10 %), Kolumbia (6 %) a iné (graf 8)⁸⁸.

Graf 5 – Komoditná štruktúra exportu Ekvádoru v 2022

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov OEC (2023): Data

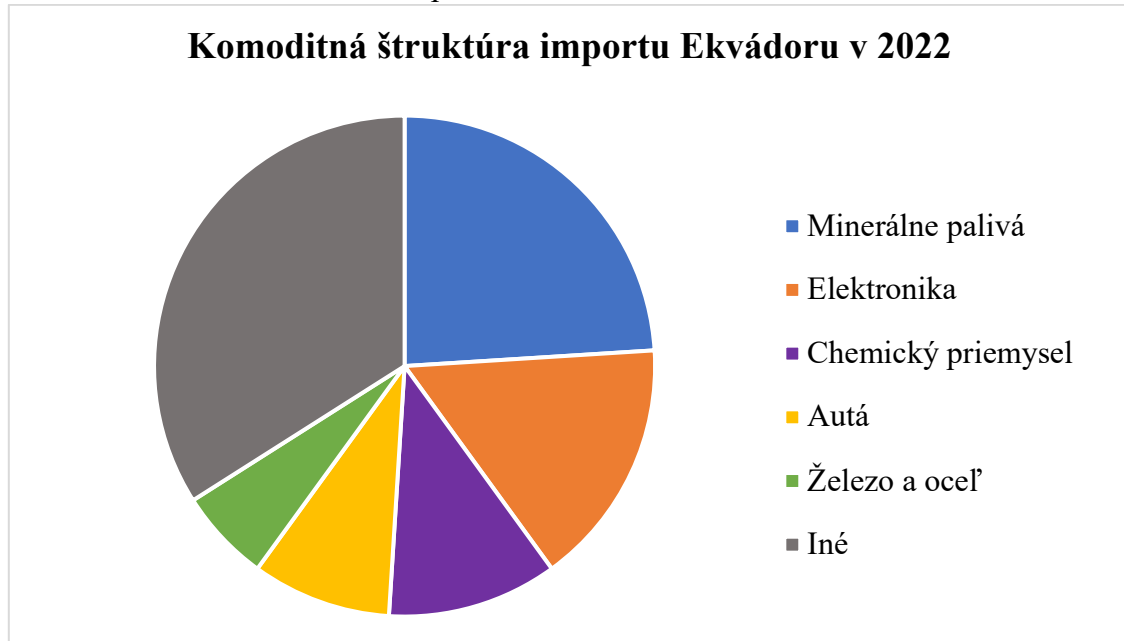
Graf 6 – Teritoriálna štruktúra exportu Ekvádoru v 2022

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov OEC (2023): Data

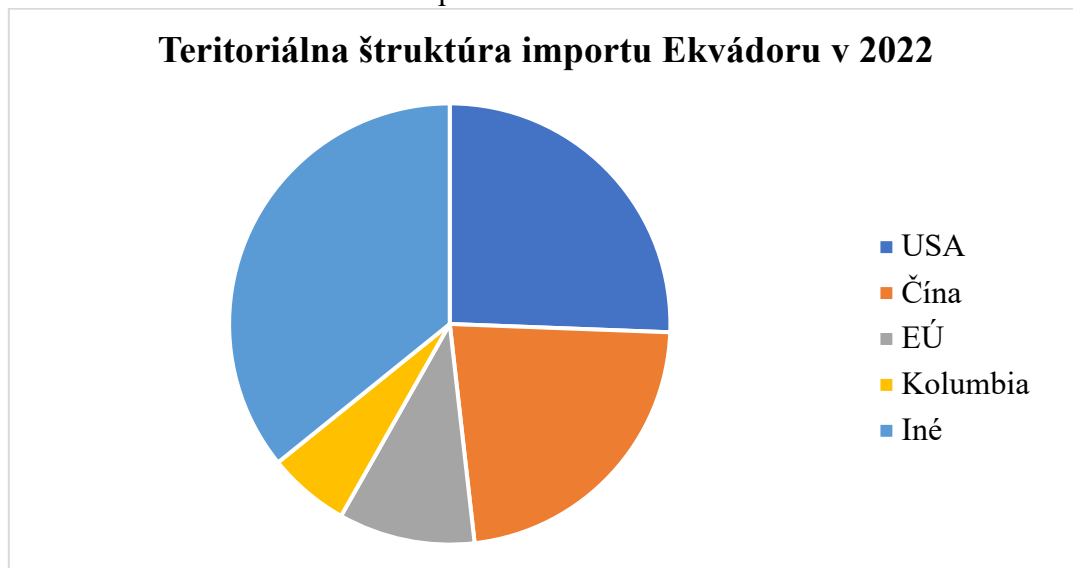
⁸⁸OEC, (2023): Ecuador import. [Citované 05.03.2024]. Dostupné na internete: <<https://oec.world/en/profile/country/ecu?depthSelector1=HS2Depth&flowSelector1=flow1&yearlyTradeFlowSelector=flow1>>

Graf 7 – Komoditná štruktúra importu Ekvádoru v 2022

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov OEC (2023): Data

Graf 8 – Teritoriálna štruktúra importu Ekvádoru v 2022

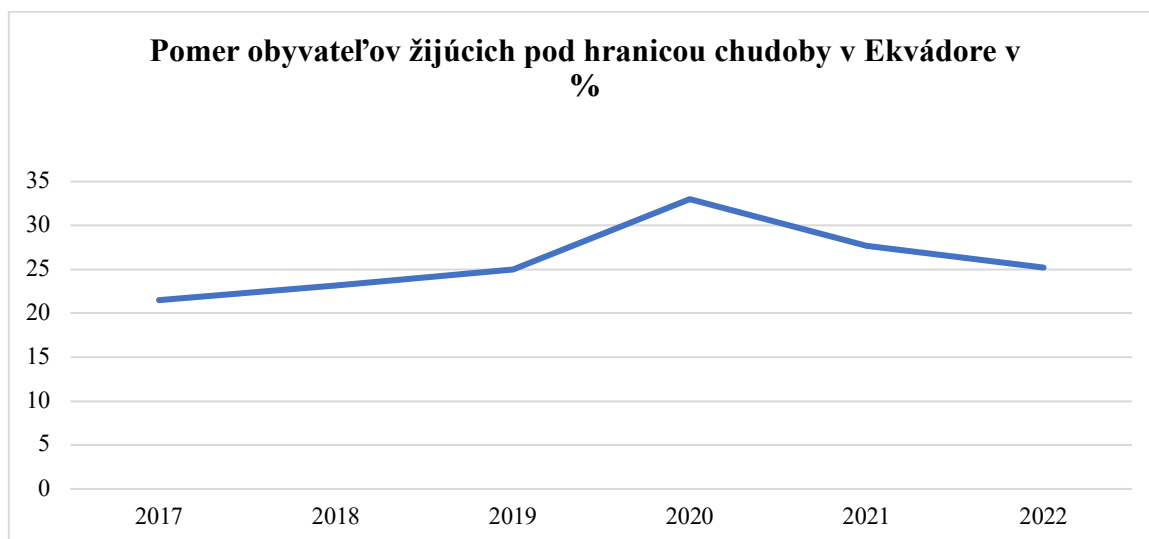
Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov OEC (2023): Data

Na podporu medzinárodného obchodu a cezhraničnej spolupráce má Ekvádor podpísané rôzne bilaterálne a multilaterálne dohody, a zároveň je členom alebo asociovaným členom rôznych integračných zoskupení. Ekvádor je členom Andského spoločenstva (CAN), Latinskoamerického integračného združenia (ALADI) a WTO. Ako člen CAN je Ekvádor zmluvnou stranou obchodných dohôd s Mercosurom (Brazília,

Argentína, Paraguaj a Uruguaj). Ekvádor má tiež bilaterálnu obchodnú dohodu s Čile, čiastočnú obchodnú dohodu s Guatemalou a dohodu o obchodnej spolupráci s Venezuelou⁸⁹.

Ekvádor má však aktuálne celý rad problémov, s ktorými zápasí. V roku 2017 žilo pod hranicou chudoby 21,5 %⁹⁰ obyvateľov, čo je stále viac ako pätina populácie. Hoci v tom čase išlo o najnižšie číslo v histórii, nemožno povedať, že ide o dobrý výsledok. Avšak od roku 2017 po rok 2020 sa rapídne zvýšilo percento chudobnej populácie z 21,5 % na 33 %, čo bolo najvyššie číslo od roku 2010. Zvýšenie počtu chudobných v 2020 bolo primárne spojené s pandemiou COVID-19, ktorá spôsobila recesiu v ekonomike krajiny. Avšak na konci roku 2021 sa pomer znížil z 33 % na 27,7 % (graf 6) v dôsledku rýchleho zotavenia z ekonomickej krízy. Avšak rapídny nárast chudoby v čase krízy ukazuje, že chudoba je stále značným problémom krajiny⁹¹. Giniho koeficient bol v roku 2022 na úrovni 0,45, čo značí vysokú nerovnosť podobnú ostatným krajinám regiónu. Napriek vysokej chudobe Ekvádor nemá problém s nezamestnanosťou, keďže nezamestnanosť v roku 2023 bola vo výške 3,7 % s klesajúcim trendom, čo je o 8 % menej ako je priemer Južnej Ameriky⁹².

Graf 9 - Podiel obyvateľov žijúcich pod hranicou chudoby v Ekvádore v %

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov SVETOVEJ BANKY. (2024): Data

⁸⁹ PRIVACY SHIELD FRAMEWORK, (2021): Ecuador Country Commercial Guide: Ecuador -Trade Agreements. Citované [06.03.2024]. Dostupné na internete:

<<https://www.privacyshield.gov/ps/article?id=Ecuador-Trade-Agreements>>

⁹⁰ WORLD BANK, (2024): Poverty headcount ratio at national poverty lines (% of population) – Ecuador. 2021. [Citované 06.03.2024]. Dostupné na internete:

<<https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.NAHC?locations=EC>>

⁹¹ GARCÍA-VÉLEZ D.F., QUEZADA-RUIZ L.D., TITUAÑA-CASTILLO M.C. AND DEL RÍO-RAMA M.C., (2022): Regional Analysis of Poverty in Ecuador: Sensitivity to the Choice of Equivalence Scales. Front. Psychol. s. 2

⁹² FOCUS ECONOMICS, (2023): Ecuador Unemployment. [Citované 06.03.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.focus-economics.com/country-indicator/ecuador/unemployment/>>

3 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania

Cieľom predkladanej diplomovej práce je preskúmať, analyzovať a zosumarizovať ekonomický a politický vývoj krajín Južnej Ameriky - Čile a Ekvádoru v kontexte ľavicových alebo stredo-ľavicových vlád a ich socioekonomických politík so zameraním najmä na 21. storočie.

Na získanie najdôležitejších poznatkov, údajov nám poslúžia rôzne domáce a zahraničné zdroje a medzinárodné publikácie – knihy, časopisy, vedecké práce, internetové články, názory odborníkov publikované v médiách, údaje zverejnené medzinárodnými organizáciami, ako napríklad štatistické údaje Svetovej banky a Medzinárodného menového fondu (MMF), Organizácie pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj (OECD), Štatistického inštitútu Čile, Štatistického inštitútu Ekvádora, údaje a správy Organizácie spojených národov (OSN).

Diplomová práca je rozdelená na dve časti – teoretickú a praktickú časť, kde sú stanovené aj čiastkové ciele nášho výskumu. V teoretickej časti venujeme pozornosť charakteristike ľavicovej ideológie a politiky a následne analyzujeme historický vývoj ľavicových a robotníckych hnutí na území Južnej a Latinskej Ameriky predovšetkým so zameraním na krajiny nášho výskumu – Čile a Ekvádor. V tejto časti sme si stanovili čiastkový cieľ sumarizovať vývoj politických strán prostredníctvom rôznych výskumov, ktoré sa danej problematike venujú a určiť príčiny vzostupu ľavicovej ideológie v skúmaných krajinách. Taktiež predstavíme najvýznamnejšie súčasné ľavicové politické strany oboch krajín. Ďalej sa v rámci teoretickej časti diplomovej práce venujeme stručnej socioeconomickej charakteristike vybraných krajín so zameraním na predstavenie jednotlivých krajín, analýza ich zahraničného obchodu (dovoz, vývoz), ekonomický vývoj so zameraním na rast HDP a sociálne ukazovatele ako je Giniho koeficient a pomer obyvateľov pod hranicou chudoby.

V praktickej časti tejto záverečnej práce sa venujeme analýze vlád a politík dvoch ľavicových výrazných prezidentov juhoamerického regiónu – dve vlády Michelle Bacheletovej v Čile v rokoch 2006 – 2010 a 2014 – 2018, a tri vlády Rafaela Correu v rokoch 2007 – 2017 v Ekvádore. V tejto časti predstavíme niektoré socioekonomické politiky, ktoré boli prijaté počas ich vlády a analyzujeme ich vplyv na vývoj v skúmaných krajinách. Predpokladáme, že ľavicové politiky mali pozitívny dopad na vývoj životnej úrovne obyvateľov skúmaných krajín. Táto praktická časť je prepojená s teoretickou, keďže skúmame príčiny vzostupu ľavicových politikov v daných krajinách a ich celkový

ekonomický vývoj. Charakterizovali sme jednotlivé politiky prijaté počas ich vlád, na akú skupinu obyvateľov boli primárne mierené a ako to ovplyvnilo ľudský kapitál daných krajín. Ďalej sa venujeme vzťahu medzi implementáciou sociálnych ľavicových politík, ekonomickým vývojom a vývoju cien vyvážených komodít – v prípade Čile ceny medi, v prípade Ekvádoru cena ropy. Na záver analýzy jednotlivých vlád sme stručne zhodnotili ich úspešnosť a vplyv na budúce generácie, zhodnotili riziká, príležitosti a výzvy.

V tejto záverečnej práci je využitých viacero metód vedeckého bádania. V prípravnej časti sme využili metódu literárnej rešerše na získanie informácií o histórii ľavice v Južnej Amerike. Následne sme prostredníctvom dôkladnej analýzy a selekcie vybrali najrelevantnejšie údaje aby sme poskytli ucelený obraz o vývoji ľavicovej politiky v Čile a Ekvádore. Na získanie základných makroekonomických ukazovateľov sme použili údaje Svetovej banky a iných relevantných inštitúcií, ktoré sme následne preniesli aj do grafickej podoby a spracovali formou analýzy, komparácie, dedukcie a indukcie.

4 Vplyv ľavicovej politiky na ekonomický vývoj v Čile a Ekvádore

Južná Amerika si prešla turbulentným politickým vývojom v 20. storočí. Obdobie, ktoré bolo charakteristické pravicovými diktatúrami bolo nahradené demokratickým zriadením, kde si občania mohli priamo zvoliť svojich zástupcov, ktorí by reprezentovali ich záujmy. Demokracia so sebou priniesla nové neoliberaľné reformy vo viacerých krajinách regiónu. Tieto reformy, a z nich vyplývajúce zníženie úlohy štátu v ekonomike, však znamenali viaceré socioekonomické problémy ako chudoba, nerovnosť a korupcia, čo vyústilo do nepokojov a požiadavkám obyvateľstva na odstránenie korupčných politikov z politického života a riadiacich funkcií. Krajiny regiónu sa tak začali obracať k ľavicovým politikom a politickým stranám. Vo všeobecnosti sa hovorí, že región Južnej a Latinskej Ameriky sa „otočil smerom doľava“. Jednou zo zmien bolo opätovné zvýšenie úlohy štátu na riadení krajiny a odklon od neoliberalných reforiem. Tento takzvaný „odklon doľava“ začal zvolením Huga Cháveza do prezidentského úradu vo Venezuele v decembri 1998. Vlna ľavicových prezidentov následne pokračovala zvolením Lulu da Silva v Brazílii v roku 2002, Nestora Kirchnera v Argentíne v 2003, Michelle Bachelet v Čile v 2006, Rafaela Correu v Ekvádore v roku 2007 a iných. Celkovo ku koncu prvej dekády 21. storočia malo 11 z 19 krajín Južnej a Latinskej Ameriky ľavicovú alebo stredolavicovú vládu. Toto obdobie politického vývoja regiónu sa nazýva aj prvá vlna *Pink tide* (ružový príliv). Niektoré vlády uskutočnili rozsiahle a radikálne reformy pre ekonomickú a sociálnu transformáciu. Iné boli zas umiernenejšie v zmenách politik riadenia štátu. To znamená, že hoci viaceré krajiny zažili ľavicové vlády, zažili rovnako aj rôzny vývoj. Ľavica v tomto regióne podobne ako aj v iných krajinách riešila dilemy, ktoré následne vplývali na rozdielny vývoj štátov.

Medzi ideologické problémy, ktoré v tom čase riešili ľavicové a stredolavicové strany je možné podľa Bubena a Němca (2022) zaradiť:

1. Nacionalizmus alebo kozmopolitizmus?
2. Protekcionizmus alebo globalizmus?
3. Konzervativizmus alebo sociálny liberalizmus?
4. Pratikularizmus (etnický) alebo univerzalizmus (občiansky)?
5. Extraktivizmus alebo enviromentalizmus?

Mnohé krajiny však napriek rozdielnej úrovni ľavice (radikálna – umiernená) presadzovali rovnaké ekonomické a sociálne reformy, ktoré boli zamerané na rovnosť, štátom garantovanú sociálnu pomoc a podporu a posilnenie úlohy štátu⁹³.

V Latinskej Amerike v prvom desaťročí 21. storočia došlo k výraznému poklesu príjmovej nerovnosti. Medzi rokmi 2000 a 2012 sa priemerný Gini koeficient znižoval z 0,51 na 0,47. Tento trend klesajúcej nerovnosti sa zhodoval s obdobím, kedy boli voľby vyhrávané kandidátmi z ľavicovej strany.⁹⁴ Preto nastáva - existuje spojitosť medzi znižovaním nerovnosti a vládou ľavicových strán? Je nepochybné, že krajiny Južnej Ameriky zažili ekonomický rast v prvej dekáde 20. storočia. Dopyt po nerastných surovinách zvýšil príjmy do štátnych rozpočtov krajín, najmä zvýšený dopyt zo strany rýchlorastúcej Číny. Historicky vždy existovalo prepojenie medzi ekonomickým rastom Južnej Ameriky a zvýšenom dopyte po poľnohospodárskych produktoch či nerastných surovinách. Príjmy z rastúceho vývozu zároveň posilnili vyššie verejné investície a umožnili vládam s ľavicovou orientáciou viac rozdeľovať bohatstvo v spoločnosti. Obdobie rýchleho ekonomického rastu bolo ukončené v roku 2011 v dôsledku stagnujúcej ekonomiky Číny a zníženiu čínskych investícií v regióne, čo spôsobilo stagnáciu ekonomík v juhoamerickom regióne, zvyšovanie nezamestnanosti v dôsledku pomalého vytvárania nových pracovných miest a zvyšovanie počtu obyvateľov pod hranicou chudoby. Preto niektoré krajiny ako napríklad Ekvádor, ktorý je primárne orientovaný na vývoz potravín a ropy prinútili vlády prehodnotiť svoje sociálne politiky a udržateľnosť sociálnej podpory v časoch stagnácie. Toto obdobie po roku 2011 bolo obdobím masových protestov a nepokojov, nedostatku dostupnosti potravín a dodávok vody malo za dôsledok aj výrazné zvýšenie emigrácie do iných krajín. Ukázalo sa, že model ekonomického rastu založeného na vysokom exporte a následnej redistribúcii zdrojov nie je dlhodobo udržateľný a je vysoko citlivý na zmeny ekonomického cyklu. Ako opatrenie, ktoré by tlmilo negatívne dôsledky bolo často využívané zvyšovanie objemu exportu, čo malo v krajinách, ktoré ťažia nerastné suroviny, za následok rozširovanie ťažby a následnú devastáciu prírody a odlesňovanie lokálnych pralesov vrátane Amazonského pralesa. To sa stretlo s vlnou protestov zo strany environmentálnych združení, pôvodných obyvateľov, avšak negatívna odozva prišla aj do

⁹³ SILVA-TORRES, K., ROZO-HIGUERA, C., & LEON, D.S., (2021): Social and Political Transitions During the Left Turn in Latin America (1st ed.). s. 3–23

⁹⁴ FEIERHERD G, LARROULET P, LONG W, LUSTIG N., (2023): The Pink Tide and Income Inequality in Latin America. Latin American Politics and Society. s. 110

zahraničia.⁹⁵ Udalosti, ktoré nastali po roku 2011 znamenali úpadok ľavice, ktorá vládla vo väčšine krajín zhruba dekádu. Politická a ekonomická kríza nastala vo Venezuele, v Brazílii bol zvolený za prezidenta krajne pravicový Jair Bolsonaro. Rovnako aj v Čile a Argentíne začala vláda pravicových strán. V Bolívii sa síce ľavicový prezident Evo Morales udržal, avšak aj tam prebehla rozsiahla ústavná kríza. Ekonomika Venezuely po celosvetovom páde cien ropy zažila najväčšiu krízu, z ktorej sa do dnešného dňa nedostala ⁹⁶.

4.1 Vláda Michelle Bacheletovej v Čile

Prvá vlna reforiem sa začala v roku 1973. Toto obdobie reforiem (1973 – 1981) bolo charakterizované zavedením neoliberalného modelu. Obchodná a finančná liberalizácia bez primeraných regulácií, zmeny prijímané vládou s názorom, že „trh vie vždy lepšie“, boli sprevádzané masívnou vlnou privatizácie. Do roku 1981 sa celkovo podarilo úspešne zmierniť infláciu a odstrániť dedičný fiškálny deficit, hoci to bolo na úkor vonkajšej rovnováhy, nadhodnotenej mene a obrovského vonkajšieho dlhu. Napriek stúpajúcim finančným úsporám však bolo v krajine pomerne nízke investičné tempo. V dôsledku toho sa v roku 1982 vyskytla banková a devízová kríza, ktorá mala obrovské ekonomické a sociálne dôsledky, vrátane poklesu HDP o 14 %, vysoko rastúcej nezamestnanosti, ktorá prekročila 30 % pracovnej sily, a významného nárastu chudoby sprevádzaného zhoršujúcim sa rozdelením príjmov. Počas druhej fázy Pinochetovej diktatúry (1982 – 1989) došlo k posunu k pragmatickejším politikám zameraným na riešenie dôsledkov hlbokkej krízy. Táto fáza zahŕňala sériu opätovných rokovaní o zahraničnom dlhu, rôzne politické intervencie zamerané na vyrovnanie vonkajšieho deficitu ako je zvyšovanie ciel a poskytovanie vývozných stimulov a priamu intervenciu vlády do zrúteného finančného systému, po ktorej nasledovala jeho následná privatizácia po zlepšení ich finančnej situácie. Umožnili to značné verejné dotácie bankám a dlžníkom, ktoré predstavovali približne 35 % ročného HDP. Ku koncu tohto obdobia sa ekonomika zotavila, hoci príjmová nerovnosť sa zhoršila ešte viac ako v 70. rokoch. Počas obdobia oživenia došlo k výraznému rastu HDP, ale po zohľadnení recesie v roku 1982 je zrejmé, že priemerný ročný rast bol 3 % a menej v oboch poloviciach Pinochetovho režimu.

⁹⁵ KURLANDT P., (2023): The fall of the pink tide: lessons for the contemporary left. *Ameryka Lacińska*, 1. s. 51 – 72. [Citované 14.03.2024]. Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/publication/371493129_The_fall_of_the_pink_tide_lessons_for_the_contemporary_left>

⁹⁶ Ibid.

Ďalšie významné obdobie čilskej ekonomiky sa začalo v roku 1990 a prišlo s návratom Čile k demokracii, keď sa hospodárstvo potýkalo so snahou dosiahnuť udržateľný vysoký rast HDP a zároveň riešiť značné sociálne rozdiely nahromadené počas rokov diktatúry. Formálnym mottom vlády prezidenta Patricia Aylwina a jeho stredoľavej koalície zloženej zo socialistov a kresťanských demokratov bolo „zmena so stabilitou“, čo znamená snahu o rast popri rovnosti v sociálno-ekonomickom programe novej vlády. V rámci trhu sa uskutočnili zásadné reformy so zameraním na posilnenie sociálneho rozmeru a nápravu závažných proticyklických nedostatkov v hospodárskych politikách. Tieto reformy zahŕňali pracovné a daňové reformy zamerané na zvýšenie sociálnych výdavkov. Okrem toho sa vykonali komplexné proticyklické úpravy vo fiškálnej, menovej politike, politike kapitálového trhu, výmenných kurzoch a regulačnej politike s cieľom vytvoriť udržateľné makroekonomické prostredie. To znamenalo zabezpečiť kontrolu inflácie a fiškálnej rovnováhy, zosúladiť agregátny dopyt s potenciálnym HDP a dosiahnuť udržateľnú vonkajšiu rovnováhu a stabilitu výmenného kurzu. Koncom 90. rokov 20. storočia však zasiahla Čile ázijská kríza čo spôsobilo navýšenie štátneho dlhu a vláda musela hospodáriť s deficitmi okolo 4,8 % na tlmenie negatívnych šokov⁹⁷.

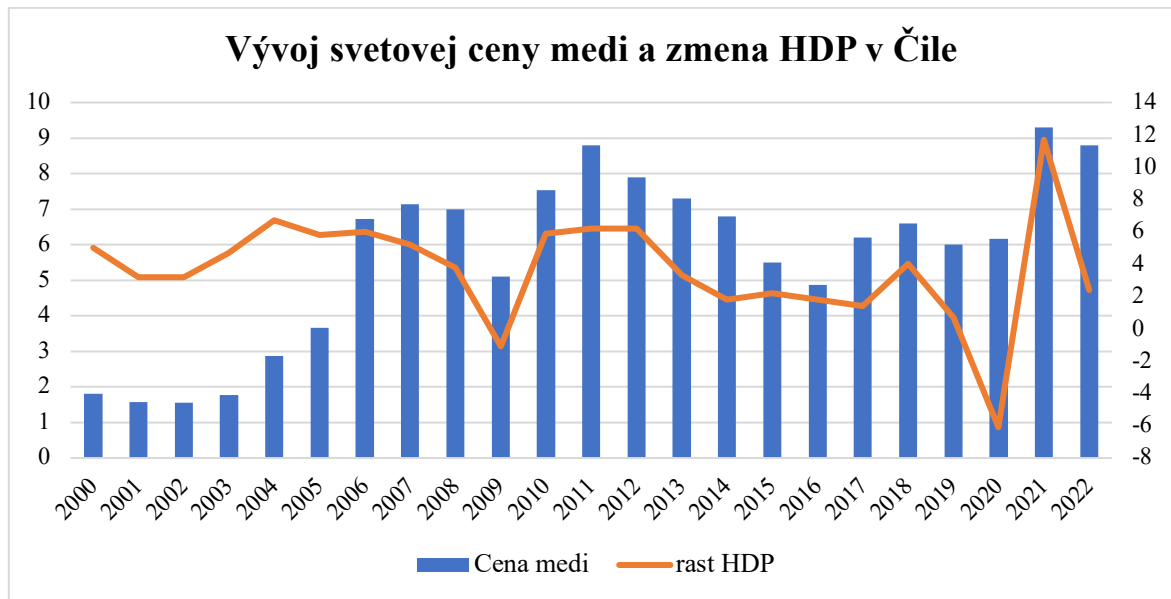
Na začiatku 21. storočia Čile zažívalo priaznivý ekonomický vývoj spôsobený medziročnými rastmi HDP medzi rokmi 2000 – 2005 v priemernej výške 4,8 %. Tento nárast bol čiastočne spôsobený aj postupným zvyšovaním ceny medi na svetových trhoch, aj ako dôsledok systému reforiem prijatých v koncom 90. rokov. Nakoľko ťažobný priemysel, najmä ťažba medi, tvorí zhruba 50 % exportu krajiny a vývoz medi sa podieľa v priemere 16 % HDP ročne, existuje korelácia medzi ekonomickým rastom (resp. poklesom) a rastom cien medi na svetových trhoch. Tento jav bol zaznamenaný na základe dlhodobého porovnávania percentuálnej zmeny rastu HDP krajiny a vývoji cien ropy, ako je to možné vidieť na grafe 10. Podobne ako v prípade Ekvádoru je Čile citlivé na výkyvy a prudké prepady cien tejto primárnej komodity jeho vývozu. V tomto období Čile úspešne pokračovalo so znižovaním chudoby, keď sa podiel chudobných obyvateľov znížil z 36 % v roku 2000 na 29 % v roku 2006⁹⁸. Avšak znižovanie chudoby bola stále pre Čile výzva,

⁹⁷ FFRENCH-DAVID R., (2015): Is Chile a role model for development?. s. 83 – 88. [online]. <https://unctad.org/system/files/official-document/gdsmdp20152ffrench-davis_en.pdf>

⁹⁸ WORLD BANK, (2024): Poverty headcount ratio at national poverty lines (% of population) – Chile. [Citované 17.03.2024]. [online]. Dostupné na internete <<https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.NAHC?locations=CL>>

keďže takmer tretina obyvateľov bola pod hranicou chudoby, čo bolo vysoko nad priemerom OECD⁹⁹.

Graf 10 – Vývoj svetovej ceny medi (v tisíc USD/tona) a zmena HDP Čile (v %)

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov SVETOVEJ BANKY (2024) a FRED (2024):
Data

V roku 2006 sa prvou prezidentkou v Čile stala bývalá ministerka zdravotníctva Michelle Bacheletová, ktorá kandidovala za Socialistov. Prezidentkou sa stala po výhre v druhom kole nad pravicovým kandidátom (a neskôr dvojnásobným prezidentom) Sebastiánom Piñerom so ziskom 53,5 %. Volebná kampaň prezidentky Bacheletovej vykazovala jasnú tendenciu k inklúzii, keď zdôrazňovala potrebu sociálno-ekonomických zmien, ktoré vychádzajú z ľudových hnutí ako odpoveď na spoločenské požiadavky. Tento koncept bol v rámci jej kampane nazvaný "občianska vláda". Okrem toho sa zasadzovala za politiku rovnosti pohlaví pri obsadzovaní vládnych funkcií, s cieľom otvoriť politický systém pre viac žien a poskytnúť im väčší priestor v najvyšších vládnych kruhoch. Keďže jej vláda sa skladala z ministrov s rôznym ideologickým pozadím, musela veľmi skoro riešiť otázku zmien na vládnych postov a ustúpiť koalíčným partnerom pri otázke absolútnej inklúzie a vymeniť neskúsených ministrov za odborníkov. Jej vláda sa skladala od neoliberalov cez konzervatívov, ľavičiarov až po populistov. Ohľadom ekonomiky a financií vláda podporovala konzervatívny model fiškálnej politiky a záväzky podporujúce fungovanie trhových princípov. Krátko po nástupe čelila vláda prezidentky Bacheletovej

⁹⁹ Ibid.

masovým protestom organizovaným študentmi vysokých škôl, ktorí požadovali zníženie nákladov na vzdelávanie a navýšenie rozpočtu školstva. Protesty takéhoto typu boli pre Bacheletovú jasným signálom na zmenu ekonomického systému krajiny a financovania občianskej infraštruktúry a zmien v investíciách do ľudského kapitálu krajiny. To znamenalo opustenie konzervatívnej fiškálnej politiky jej predchodcov a namiesto toho vytvorenie sociálnych programov a ich rozsiahle financovanie. Inklúzia, hoci je to spolu s rovnosťou jedna z ľavicových politík, musela ísť bokom a preto oficiálne nikdy nebola naplno uskutočnená. Krátko po zvolení preto prezidentka prikázala svojmu kabinetu, aby prvé týždne strávil prípravou legislatívy pre vytvorenie balíka 36 opatrení, ktoré by sa zameriavali na rôzne problémy. Niektoré opatrenia boli jednoducho aplikovateľné prostredníctvom prezidentských dekrétov, iné si vyžadovali dlhý a zložitý sociálny dialóg a zdĺhavý legislatívny proces, kým boli uvedené do praxe. Vstupom prezidentských dekrétov do platnosti bolo prijaté napríklad opatrenie poskytujúce bezplatnú zdravotnú starostlivosť pre seniorov v núdzi. Medzi zložitejšie problémy patrila komplexná zmena dôchodkového systému, reforma školstva alebo zmena volebného systému¹⁰⁰.

Medzi najvýznamnejšie úspechy Bacheletovej patrí nepochybne reforma sociálnej ochrany práce a dôchodkov. Sociálny systém ochrany práce bol navrhnutý s úmyslom zvýšiť kvalitu práce pre mužov aj ženy. Tento úsilie viedlo k zavedeniu regulácií dohľadu nad postupmi, trestmi za protiodborové správanie a vytvorením pracovných súdov a pracovnej rady. Systém zaznamenal vylepšenia aj v oblasti poistenia v nezamestnanosti, kedy viac ako 10 miliónov pracovníkov v Čile sa stalo súčasťou riadneho štátom podporovaného poistenia v nezamestnanosti. Reformy v dôchodkovom systéme tiež zahŕňajú posilnenie „nepríspevkovej solidarity“, aby sa starší ľudia na konci svojej pracovnej kariéry cítili chránení. To zabezpečuje podporu pre všetkých starších jednotlivcov, ktorí sa dostatočne nepripravili na dôchodok, poskytnutím základného solidárneho dôchodku. Toto opatrenie bolo najmä zamerané na ženy, ktoré nepracovali v dôsledku tehotenstva a výchovy rodiny, starali sa domácnosť alebo chorých členov rodiny, alebo kvôli rodinným problémom pracovali na čierno bez pracovnej zmluvy. Na začiatku táto dávka pokrývala 40 percent domácností s nižšími príjmami a v nasledujúcich fázach od roku 2010 sa zvýšila na 60 percent. Časťou reformy solidárneho piliera sú aj dotácie od štátu pre jednotlivcov s nízkymi

¹⁰⁰ WEEKS G., BORZUTSKY S., (2012): Michelle Bachelet's Government: The Paradoxes of a Chilean President. 2012. s. 97-121 [Citované 23.03.2024]. Dostupné na internete: <<https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/1866802X1200400304>>

dôchodkami, sociálne odvody pre mladých ľudí a bonus pre všetky ženy za každé živé narodené dieťa. Tento prístup umožňuje ženám zvýšiť svoje dôchodky.

Ďalšie sociálne opatrenia, ktoré boli prijaté medzi rokmi 2006 až 2010 patria bezplatné jasle a materské školy a zaručené miesto v nich pre 60 % najchudobnejších domácností, rozšírenie štipendií na štúdium počas štúdia na všetkých úrovniach škôl, príplatky za zamestnávanie mladých pracovníkov, príspevok na bývanie pre mladých, diverzifikácia školskej podpory (strava, pomôcky, doprava do školy), rekvalifikačné kurzy pre nezamestnaných, príspevok na bývanie pre 40 % najchudobnejších domácností, štátna podpora pre opatrovateľov pre seniorov.

Tri základné piliere prezidentky Bacheletovej tvorilo zdravotníctvo, vzdelávanie a bývanie. Keďže zdravie zohráva ústrednú úlohu počas celého životného cyklu boli prijaté opatrenia ako napríklad psychosociálna podpora počas tehotenstva a prvého roku života, posilnenie starostlivosti o zdravie rodiny, a to aj počas tehotenstva a pôrodu, reprodukčné zdravie a prevencia tehotenstva mladistvých a bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci¹⁰¹.

Pokus o udržanie zdravej fiškálnej politiky a plnenie jej predvolebných sľubov vyvolalo len ďalšie konflikty, pretože prezidentka sa napokon musela čoraz viac spoliehať na svojho ministra financií, ktorý sa viac zaujímal o uplatňovanie fiškálnych obmedzení ako o rozširovanie nákladnej sociálnej politiky. V modernom Čile zastáva najdôležitejšiu pozíciu ekonomického kabinetu minister financií. Bacheletovej popularita počas jej vlády medzi rokmi 2006 až 2010 postupne klesala, keď zaznamenala najnižšiu podporu spomedzi všetkých prezidentov v regióne, avšak na konci jej mandátu bola jej podpora medzi obyvateľmi Čile na úrovni viac ako 80 %.

Keďže podľa ústavy v Čile hlava štátu nesmie byť zvolená v dvoch po sebe nasledujúcich volebných obdobiach sa mohla Bacheletová uchádzať o znovuzvolenie až v roku 2013. Bacheletová vyhrala voľby v roku 2013 v takmer všetkých regiónoch krajiny s rekordným ziskom 62,17 % v druhom, čo bol najvyšší výsledok minimálne od návratu Čile k demokracii. Avšak následne korupčné aféry a ekonomika ťahaná nadol kvôli nízkym cenám medi na svetových trhoch a nesplneným očakávaniam rýchlo ovplyvnili jej popularitu, ktorá sa občas dostala pod 20 %. Jej vláda sa často stretávala s neefektívnosťou a mnohé z jej najväčších plánov, ako napríklad nová ústava a dôležitá reforma

¹⁰¹ HARDY C., (2021): The Red Protege, the Social Protection System, 2006 – 2010. s. 159 – 174. [online]. [Citované 13.03.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.social-protection.org/gimi/gess/RessourceDownload.action?ressource.ressourceId=24367>>

dôchodkového systému, zostali len na papieri. Celkový dojem voličov bol ovládaný chaotickou politikou, plnou sporov a zlyhaní v riadení štátu.

Počas jej druhého funkčného obdobia sľúbila riešiť nerovnosť príjmov a zreformovať vzdelávací systém po tlaku protestujúcich študentov. Aj keď naplnenie všetkých očakávaní bolo pravdepodobne nemožné, jej úsilie prinieslo skutočné výsledky. Hoci jej reformy na univerzitnej úrovni nedosiahli sľub bezplatného vzdelávania pre všetkých, umožnili to pre spodných 60 % domácností. Napriek trvajúcej kritike, pokrok v reakcii na požiadavky študentských protestov nepochybný. Na financovanie vzdelávania a riešenie vysokej nerovnosti Bacheletová presadzovala komplexný balík daňových reforiem. Hlavným cieľom reformy bolo zabezpečiť progresívnejší daňový systém zvýšením daní pre korporácie a najbohatších jednotlivcov. Napríklad priemerné dane, ktoré platí najbohatšie 1 percento, vzrástli o takmer polovicu. Okrem toho reforma zameraná na obmedzenie daňových únikov a zaviedla nové spotrebné dane na tabak, alkohol a sladené nápoje, a „zelené dane“ na emisie uhlíka a motorové vozidlá. Tieto opatrenia prispeli k tomu, že Čile sa stalo regionálnym lídrom v oblasti obnoviteľnej energie s polovicou inštalovanej solárnej kapacity v Latinskej Amerike. Okrem sociálnej pomoci ženám prispela Bacheletová k posilneniu postavenie žien v čilskej spoločnosti aj prostredníctvom zriadenia Ministerstva žien a rodovej rovnosti, ktoré sa zaoberá otázkami rodovej nerovnosti a diskriminácie. Po desaťročiach obmedzení stála v čele rozhodnutia o dekriminalizácii potratov v troch situáciách, pričom čelila silnému odporu zo strany cirkvi a pravicových strán. Bacheletová bola tiež zástankyňou práv homosexuálnych párov, presadila zákon umožňujúci registrované partnerstvá a navrhla zákon o rovnosti manželstva.

Jednou z kritík Bacheletovej druhej vlády je, že daňová reforma znížila investície a spomalila ekonomický rast. Počas jej funkčného obdobia priemerný ročný rast ekonomiky dosiahol menej ako 2 %, čo je výrazná zmena oproti viac ako 5 % pod vedením jej predchodcu, pravicového prezidenta Piñeru Hoci kritici obviňujú z tohto spomalenia nové dane, vonkajšie faktory ako pokles cien medi mohli hrať významnejšiu úlohu¹⁰².

Michelle Bacheletová vládla v Čile dve volebné obdobia. Keďže preberala Čile v dobre ekonomickej situácii, nebolo nutné primárne riešiť ekonomické reformy a záchranu ekonomiky Čile. Takto sa mohla sústrediť na implementáciu ľavicových sociálnych politík

¹⁰² AMERICA QUARTERLY: SEILER B., RADERSTORF B., (2018): Michelle Bachelet's Underappreciated Legacy in Chile. [Citované 13.03.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.americasquarterly.org/article/michelle-bachelets-underappreciated-legacy-in-chile/>>

za účel zvýšenia životnej úrovne obyvateľstva a riešenie socioekonomických problémov. Úroveň chudoby sa postupne znižovala, preto nebolo nutné riešiť znižovanie chudoby ale ako zabrániť jej opätovnému nárastu a nastaviť udržateľnosť opatrení pre budúce generácie. Počas jej prvého mandátu sa primárne zamerala na základné opatrenia ako sú zdravotníctvo, bývanie pre sociálne znevýhodnené skupiny a dôchodková reforma poskytujúca minimálny solidárny dôchodok bez ohľadu na výšku sociálnych odvodov počas života občanov. Druhé volebné obdobie už bolo charakteristické ekonomickými výkyvmi najmä kvôli externým faktorom ako pokles cien medi alebo spomalenie čínskej ekonomiky. Aj napriek tomu boli prijaté významné zmeny v oblasti vzdelávania, ako napríklad bezplatné školstvo na všetkých úrovniach vzdelávania pre všetkých obyvateľov. Z ekonomického hľadiska Bacheletová presadzovala stratégiu inkluzívneho rastu, pričom uprednostňovala znižovanie chudoby a sociálny blahobyt pred zvyšovaním HDP. Okrem socioekonomických otázok sa zameriavala aj na otázky rovnosti medzi občanmi, etnickými skupinami, sexuálnymi skupinami a pohlaviami. Presadzovala rodovo vyvážený kabinet. Mimo iného sa presadzovala aj o environmentálnu politiku, kedy sa Čile stalo lídrom v oblasti ochrany životného prostredia v Južnej Amerike. Jej politiky však čelili aj kritike a spochybňovaniu udržateľnosti prijatých opatrení, najmä zo strany konzervatívnych a pravicových politikov. Bacheletová však za sebou zanechala silný odkaz pre budúce generácie a nové debaty o budúcnosti smerovania čilskej spoločnosti a politiky.

4.2 Vláda Rafaela Correu v Ekvádore

Ekvádor prešiel zložitým vývojom a jeho ekonomické dejiny môžeme rozdeliť na obdobie pred objavením ropných ložísk a po objavení ropných ložísk. Do 70. rokov 20. storočia bol Ekvádor relatívne chudobná krajina, ktorej ekonomika bola zameraná na poľnohospodárstvo a export tovarov predstavoval v tom čase len 16 % HDP, z toho 40 % celkového exportu predstavovali banány. Ekvádor mal nízke vládne výdavky, problémy s výberom daní, ktoré tvorili hlavný pilier financovania verejného sektora. Štátny dlh sa zvyšoval len mierne v priemere 1,4 % medzi rokmi 1960 a 1970, inflácia bola nízka na úrovni 4 %, a v tom čase bola úloha štátu na riadení ekonomiky nízka. Zmeny vo vývoji ekvádorskej ekonomiky nastali po objavení rozsiahlych ropných ložísk v oblasti Amazonského pralesa na začiatku 70. rokov 20. storočia, čo umožnilo Ekvádoru stať sa vývozcom ropy v roku 1972. To umožnilo krajine naštartovať rýchly ekonomický rast a zmeniť export krajiny, pričom ropa tvorila viac ako polovicu celkového exportu medzi

rokmi 1972 a 1981. Zatiaľ čo cena banánov na svetových trhoch sa od 60. rokov znižovala, cena ropy konštantne rástla z troch dolárov za barel v roku 1973 na 37 USD za barel v roku 1980. Tento „ropný boom“ znamenal pre štát nárast HDP v priemere 8,8 % ročne. V 70. rokoch však v Ekvádore vládli autoritatívni prezidenti Rodríguez Lara alebo Poveda, ktorí využili peniaze plynúce z predaja ropy na reštrukturalizáciu krajiny a posilnenie úlohy štátu. Avšak príjmy plynúce z ropy neboli dostatočné na zvýšené vládne výdavky, ktoré sa zvýšili medzičasom o v priemere o viac ako 12 % medzi rokmi 1972 a 1981. To znamená, že vláda hospodárila každý rok s deficitom, čo vyústilo zo zvýšenia ekvádorského dlhu z 284 miliónov amerických dolárov na 4,4 miliardy amerických dolárov, čiže 15-násobne za 10 rokov. Pre porovnanie k HDP, dlh sa zvýšil z 9 % HDP na 20,2 % HDP. Rovnako s narastajúcimi výdavkami a dlhmi sa zvyšovala aj inflácia, ktorá bola v priemernej výške 13,2 % (1972 – 1981). Ekvádor preto musel prijať ozdravný plán, ktorý bol podmienkou MMF pre poskytnutie dohľadu a finančnej pomoci pre krajinu. Inflácia sa zvýšila z 16,3 % v roku 1982 na 48,3 % v 1983.

Obdobie ekonomickej prosperity krajiny však nemohlo vydržať navždy. V 80. rokoch kontinuálne klesala cena ropy z 36,7 dolárov za barel v 1981 na 19,6 dolárov za barel v 1989. Centrálna banka zdvihla úroky, ktoré boli nízke, v niektorých rokoch dokonca záporné. Na ekonomickom úpadku sa podpísali aj iné faktory, ako napríklad vojna na hraniciach s Peru v 1981, záplavy, ktoré spôsobili zničenie úrody významného exportného tovaru spôsobené prúdením El Niño, Mexiko a iné krajiny zastavili pôžičky do zahraničia. V auguste 1984 prevzal konzervatívny stredopravicový politik Leon Febres Cordero prezidentský úrad. Pod jeho vedením došlo k zmenám v ekonomickej stratégii, pričom sa dôraz kládol na prijatie trhovo orientovaných pravidiel, obmedzenie úlohy štátu v ekonomike na podporu súkromného sektora, zrušenie regulácií cien a podporu súkromných investícií. Prvé dva roky v úrade prezidenta Cordera znamenali pozitívny vývoj v ekonomike, čo bolo podporené miernym nárastom cien ropy v 1985. Avšak posledné dva roky znamenali opäť ekonomickú recesiu spôsobenú pádom ceny ropy a nárastom inflácie do výšky 58 % v 1988. Obdobie medzi rokmi 1988 – 1996 znamenali vládu konzervatívnych pravicových a stredopravicových politikov, ktorí síce dokázali krajinu politicky stabilizovať, avšak krajina kontinuálne prechádzala makroekonomickými reformami a ozdravnými plánmi s cieľom znižovať jej dlh a infláciu, čo malo negatívny dosah na obyvateľov Ekvádoru. K negatívnemu vývoju v krajine prispela aj ďalšia vojna s Peru v roku 1995.

Druhá polovica 90. rokov znamenala pre Ekvádor politickú nestabilitu s častým striedaním prezidentov. Medzi rokmi 1996 a 2007 len dvaja z ôsmich prezidentov boli schopní dokončiť svoje volebné obdobie. Pretrvávajúci vysoký dlh, rast inflácie a následná devalvácia meny sucre prinútila Ekvádor zapodievať sa otázkou zmeny menovej politiky. V tom čase 1 USD predstavoval 4 000 ekvádorského sucre. V roku 1998 bola prijatá nová ústava, ktorá zabezpečila autonómiu Centrálnej banke, ktorej bolo zakázané požičiavať peniaze vláde. Na konci poslednej dekády 20. storočia bol tak Ekvádor uprostred najhoršej ekonomickej krízy. Polovica bánk odišla z trhu, produkt krajiny sa prepadol o 7 % v roku 1999, deficit štátneho rozpočtu predstavoval 5 % HDP a vláda nebola schopná platiť svoje záväzky. V dôsledku toho vláda prezidenta J. Mahuada prijala v januári 2000 americký dolár ako národnú menu Ekvádoru. Oficiálny výmenný kurz bol 1 USD za 25 000 sucre. Rozhodnutie o prechode na dolárový režim vzbudilo všeobecný odpor, vrátane vnútorného nesúhlasu v Centrálnej banke. Následné protesty a sociálne nepokoje prinútili prezidenta Mahuada k rezignácii iba dva týždne po oznámení o plánovanej dolarizácii. Napriek tomuto nepriaznivému kontextu nový prezident Gustavo Noboa potvrdil proces dolarizácie a do konca roka bol nový menový režim úplne implementovaný. Používanie amerického dolára ako oficiálnej meny ukázalo svoju efektivitu v znižovaní inflácie. Po dosiahnutí inflačného vrcholu na úrovni 108 % v septembri 2000 sa inflácia postupne začala znižovať a do roku 2003 sa dostala na jednociferné hodnoty, čo predstavovalo najnižšie úrovne od začiatku 70. rokov 20. storočia. Zníženie inflácie sprevádzal opätovný rast ekonomiky v priemere 4,3 % HDP medzi rokmi 2000 – 2006, vďaka čomu jednotlivé vlády schvaľovali štátne rozpočty s priemerným deficitom 0,5 % a dokonca vytvárali zásoby čo pomohlo znížiť štátny dlh¹⁰³.

Rafael Correa je bývalý ľavicový prezident Ekvádoru, ktorý vyhral prezidentské voľby v roku 2006 a následne vládol po zložení sľubu v roku 2007 vládol celé tri funkčné obdobia do roku 2017¹⁰⁴. Prezident Correa vládol tri funkčné obdobia aj napriek tomu, že súčasná ekvádorská ústava povoľuje len jedno znovuzvolenie do prezidentského úradu¹⁰⁵. Vláda prezidenta Correu a jeho strany Aliancie PAIS znamenali éru širokých finančných

¹⁰³ CUEVA S., DÍAZ J., (2019): Macro Finance Research Program: The Case of Ecuador. 2019. [Citované 14.03.2024]. Dostupné na internete: <<https://bfi.uchicago.edu/wp-content/uploads/The-Case-of-Ecuador.pdf>> s. 6 – 16

¹⁰⁴ CENTER FOR ECONOMIC AND POLICY RESEARCH, (2017): Decade of reform: Ecuador's Macroeconomic Policies, Institutional Changes, and Results. [Citované 14.03.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.cepr.net/images/stories/reports/ecuador-2017-02.pdf>>

¹⁰⁵ CONSTITUTE PROJECT, (2021): Constitution of Ecuador. 2021. [Citované 14-03-2024]. Dostupné na internete: <https://www.constituteproject.org/constitution/Ecuador_2021>

a regulačných reforiem, zmeny v makroekonomickej politike štátu a úpravu sociálnych výdavkov a verejných investícií. Aj napriek tomu, že vládol v období svetovej finančnej krízy v rokoch 2008 - 2009 a náhleho rapídneho poklesu cien ropy a zemného plynu v roku 2014, dokázal udržať v Ekvádore politickú stabilitu. Príjmy z ropy v tom čase predstavovali viac ako polovicu všetkých príjmov z vývozu krajiny. Ide o prvého prezidenta, ktorý vládol niekoľko po sebe nasledujúcich funkčných období. Pre porovnanie, v období 10 rokov pred jeho nástupom mal Ekvádor až osem rôznych prezidentov a zažíval obdobie politickej a ekonomickej nestability. Administratíva prezidenta R. Correa zaviedla komplexný rad finančných a inštitucionálnych zmien zameraných na dohľad nad finančným sektorom a splnomocnila vládu, aby zaujala jednotnejší prístup pri zabezpečovaní ekonomickej stability, v predchádzaní finančných kríz a podpore rastu, rozvoja a ekonomickej rovnosti. Bez vlastnej národnej meny mala vláda obmedzenú schopnosť používať najdôležitejšie makroekonomicke politiky na stabilizáciu ekonomiky. Napríklad nemohla používať politiku menového kurzu a jej schopnosť zvyšovať zásobu peňazí bola tiež obmedzená. Z rovnakého dôvodu mala Centrálna banka Ekvádoru obmedzenú možnosť konať ako posledná inštitúcia v systéme finančných inštitúcií. Okrem toho musela vláda venovať osobitnú pozornosť bilancii platobnej bilancie a rezervám.

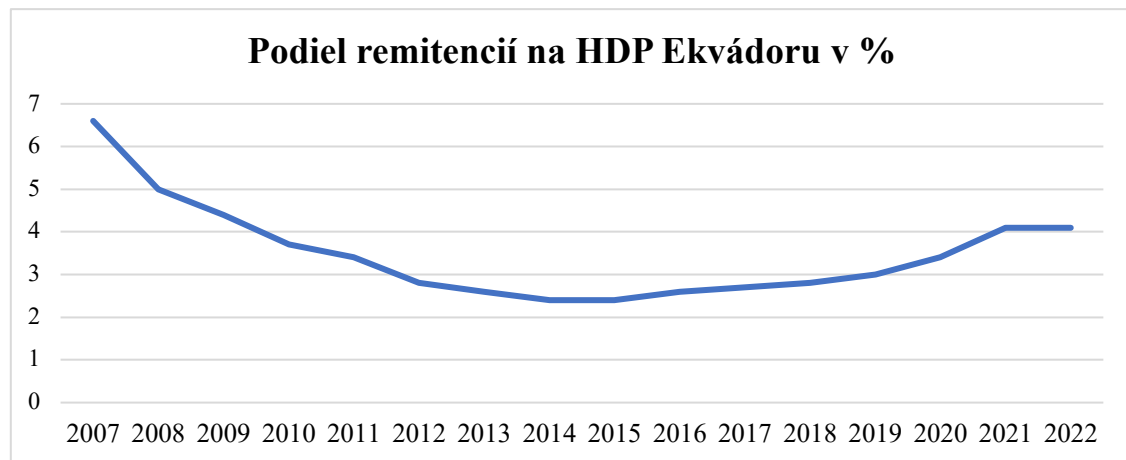
Tieto a ďalšie boli nevyhnutné ako opatrenia vlády na svetovú finančnú krízu, ktorá začala v roku 2008, a svetovú recesiu v roku 2009. Šok pre ekvádorskú ekonomiku nevznikol len v dôsledku pádu cien ropy, ale aj z poklesu remitencií a rovnako poklesu ich podielu na HDP krajiny. Remitencie predstavujú významnú časť ekvádorského HDP. Remitencie poklesli z 6,7 % HDP v roku 2007 na 4,4 % HDP v roku 2010 (graf 11). Na rozdiel od cien ropy, objem remitencií sa nevrátil rýchlo na svoju pôvodnú úroveň, ale pokračovali v klesaní až do roku 2015¹⁰⁶. Aj keď sa podiel remitencií na domácom HDP znížil a rastie len veľmi pomaly, remitencie stále predstavujú dôležitú časť ekvádorského HDP a rovnako dôležitý príjem pre domácnosti, ktoré z tohto príjmu hradia najmä účty za energie. Väčšina remitencií prúdi do Ekvádoru z USA. To znamená, že do krajiny prichádzajú americké doláre čo napomáha udržiavať bežný účet platobnej bilancie v rovnováhe¹⁰⁷. Tieto kombinované šoky

¹⁰⁶ CENTER FOR ECONOMIC AND POLICY RESEARCH, (2017): Decade of reform: Ecuador's Macroeconomic Policies, Institutional Changes, and Results. [Citované 14.03.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.cepr.net/images/stories/reports/ecuador-2017-02.pdf>>

¹⁰⁷ ECUADOR TIMES, (2023): Ecuador, country where remittances contribute the most to the economy. [Citované 14.03.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.ecuadortimes.net/ecuador-the-country-where-remittances-contribute-the-most-to-the-economy/>>

pre ekvádorskú ekonomiku patrili medzi najhoršie v celom regióne počas svetovej recesie a mohli ľahko viesť k hlbokému hospodárskemu úpadku¹⁰⁸.

Graf 11 – Podiel remitencií na HDP Ekvádoru v %

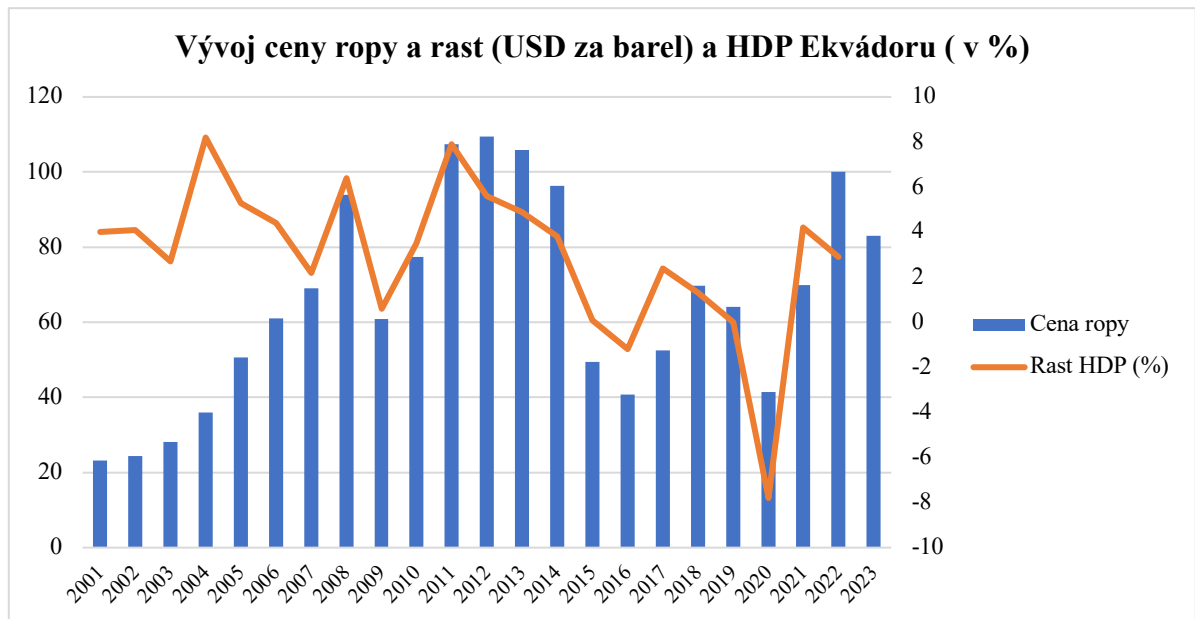
Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov SVETOVEJ BANKY. (2024): Data

Všeobecne však obdobie vlády Rafaela Correu bolo sprevádzané historickými najvyššími cenami ropy v histórii, čo znamenalo aj rekordné príjmy do štátneho rozpočtu. Takto mohla vláda postupne zvyšovať aj podiel verejných výdavkov na HDP. Avšak krízy v 2009 a 2014 po páde cien ropy ukázali ako sú Ekvádor a jeho ekonomika závislí na vývoji cien ropy (graf 12). Od toho sa odvíja situácia a je aj možné predpovedať ako zmena ceny ropy ovplyvní ekonomiku krajiny¹⁰⁹.

Graf 12 – Vývoj ceny ropy (USD za barel) a rast HDP Ekvádoru (v %)

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Ibid.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: STATISTA (2024) a SVETOVEJ BANKY (2024): Data¹¹⁰.

Na rozdiel od iných krajín, kde vládli ľavicové strany v Južnej Amerike, ako napríklad Venezuela alebo Bolívia, vláda Rafaela Correu sa nezameriavala na znárodňovanie priemyslu v súkromnom vlastníctve. V spomenutých krajinách prebehlo znárodňovanie a zvyšovanie podielu vlastníctva štátu v strategických energetických a ťažobných podnikoch napríklad pre ťažbu ropy a zemného plynu. Ekvádorská vláda sa zamerala na zvýšenie vládnych príjmov prostredníctvom zvyšovania daní a efektívneho vyberania daní prostredníctvom zmeny daňového systému a modernizáciou systému platby rôznych typov daní. Rovnako boli zvýšené dane pre ťažobné a ropné spoločnosti. Ročná výška HDP sa zvýšila z 46 miliárd amerických dolárov v roku 2006 na 100 miliárd amerických dolárov v roku 2015. Nárast za 10 rokov predstavoval viac ako 100 %. Vysoká úroveň rastu bola spôsobená rastom ziskovosti súkromného sektora aj napriek vládnym opatreniam, ako napríklad spomínané zvyšovanie daní, zvýšenie regulácie a zdaňovania finančného sektora, obmedzenie medzinárodných kapitálových tokov a výrazné rozšírenie veľkosti a úlohy vlády. Práve nárast vybraných daní od bankového sektora pomohlo vláde zvýšiť štátne výdavky na zdravotníctvo, vzdelávanie, infraštruktúru a zvýšenie sociálneho štandardu prostredníctvom zvýšenie sociálnych dávok pre Ekvádorčanov pod hranicou chudoby. Rovnako Correa zaviedol obmedzenia na dovoz niektorých tovarov za účelom ochrany miestnej ekvádorskej produkcie, čo znamená, že Correa zavádzal protekcionistické

¹¹⁰ STATISTA, (2024): Change in OPEC crude oil prices since 1960. [Citované 13.4.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opeccrude-oil-prices-since-1960/>>

opatrenia na ochranu domáceho priemyslu. Hlavným cieľom protekcionistických opatrení bolo zníženie závislosti ekonomiky na vývoze nerastných surovín. Tento cieľ však z dlhodobého hľadiska nebol naplnený. Aj napriek snahe vlády dnes je zrejmé, že snaha o diverzifikáciu ekvádorskej ekonomiky bola neúspešná. Jednou zo špeciálnych charakteristík Ekvádora v porovnaní s inými krajinami je používanie amerického dolára ako svojej oficiálnej meny. Aj keď Correa kritizoval dolarizáciu, nikdy ju neobhajoval ani neuvažoval o jej zrušení. Dolarizácia môže byť politickým kompromisom, pretože zbavuje vládu skutočnej suverenity nad menovou politikou. Avšak zároveň robí krajinu atraktívnejšou pre prílev zahraničných investícií tým, že efektívne eliminuje riziko menových kurzov. V tomto ohľade sa Ekvádor výrazne odlišoval od Venezuely a Argentíny, kde ľavicové vlády zaviedli menové kontroly, čo vyvolalo neistotu. Dolarizácia poskytla ekvádorským bankám a podnikom určitú istotu vzhľadom na nestabilné menové kurzy¹¹¹.

Keďže ľavicové politiky spočívajú vo vysokých verejných výdavkoch na ekonomickú a sociálnu infraštruktúru, a takto sa zameriavajú práve na najchudobnejšie vrstvy obyvateľstva, tak aj ľavicová vláda Rafaela Correu zaznamenala vysoké vládne výdavky, ktoré zvrátili trend klesajúceho verejného dlhu medzi rokmi 2000 až 2006. Vládne príjmy teda nepostačovali na pokrytie všetkých výdavkov, a preto vláda opakovane hospodárila s deficitmi. Preto si vláda začala viac požičiavať na domácich aj verejných trhoch, a zároveň odmietla splácať predchádzajúce pôžičky vyplývajúce z dlhovej krízy v roku 1999. Prezident Correa argumentoval, že nie je ochotný splácať dlhy predchádzajúcich vlád, len tie svoje. Táto neochota spôsobila nevôľu zo strany zahraničných investorov rozširovať pôžičky pre Ekvádor.

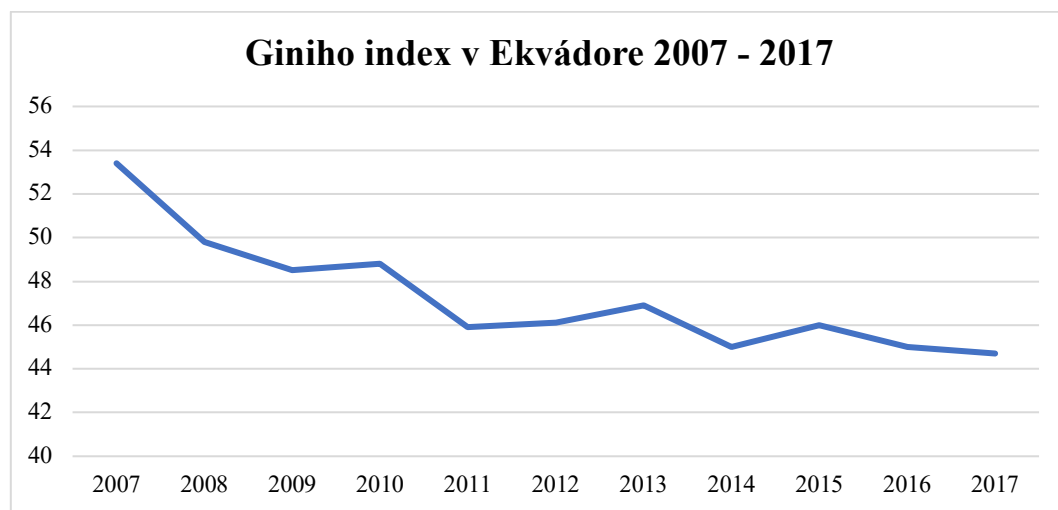
Počas vlády prezidenta Correu Ekvádor urobil významný pokrok v oblasti znižovanie nerovnosti v spoločnosti prostredníctvom prijatia nového modelu rastu, opatrení na znižovanie chudoby, zvyšovanie životnej úrovne, investovania do ľudského kapitálu krajiny a zvýšenie produktivity pre zabezpečenie udržateľnosti ekonomickej situácie v budúcnosti. Tento model rastu bol sprevádzaný progresívnou politikou verejných investícií, ktorá mala za následok pozitívne účinky na životné podmienky ľudí s nižšími príjmami. Od roku 2007 sa v reálnych hodnotách výrazne zvýšili výdavky na obyvateľa v oblastiach ako vzdelávanie (o 170 %), verejné zdravotníctvo (o 181 %), bývanie (o 140 %) a sociálna ochrana (o 79 %). Obdobie, ktoré sa začalo v roku 2007, skutočne predstavovalo

¹¹¹ CLARK P., GARCÍA J., (2019): Left Populism, State Building, Class Compromise, and Social Conflict in Ecuador's Citizens' Revolution. [online]. Latin American Perspectives.

významný pokrok v sociálnych záležitostiach. Medzi rokmi 2007 až 2016 došlo k významnému zníženiu chudoby z 36,7 % na 22,9 % celkovej populácie, čo predstavuje pokles o 13,8 percentuálnych bodov. Toto zlepšenie je výraznejšie ako priemerný pokles zaznamenaný v Latinskej Amerike, kde sa podiel ľudí žijúcich v chudobe medzi rokmi 2007 a 2014 znížil z 34 % na 28,2 %, čo je pokles o 5,8 percentuálnych bodov. Okrem toho podiel extrémnej chudoby v Ekvádore tiež klesol takmer o 8 percentuálnych bodov, zo 16,5 % na 8,7 %. Pri meraní obyvateľstva podľa bydliska sa ukázalo, že najvýraznejšie zlepšenie medzi rokmi 2007 a 2016 bolo pozorované vo vidieckej chudobe, ktorá klesla o 23 %, v porovnaní s 15,7 % v prípade mestskej chudoby¹¹².

V oblasti distribúcie príjmov sledoval Ekvádor trend znižovania nerovnosti, ktorý bol pozorovaný aj v zvyšku Latinskej Ameriky, avšak s výraznejšími úspechmi. Medzi rokmi 2007 až 2017 sa hodnota Giniho indexu znížila o 20 % (z 0,55 na 0,44 bodu) v porovnaní s priemerným znížením v regióne o 6,4 % (graf 13)¹¹³. V dôsledku tohto výsledku sa Ekvádor teraz radí na piate miesto medzi krajinami s najmenšou nerovnosťou v regióne.

Graf 13 – Giniho index v Ekvádore 2007 – 2017

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov SVETOVEJ BANKY. (2024): Data

Hodnotenie ľavicovej vlády Rafaela Correu v Ekvádore medzi rokmi 2007 a 2017 v oblasti ekonomiky a sociálnej sféry je komplexná otázka. V oblasti ekonomiky dosiahla Correova vláda významný hospodársky rast, ktorý bol v niektorých rokoch vyšší ako v priemere v Južnej a Latinskej Amerike. Avšak v niektorých obdobiach sa objavovala aj

¹¹² DÍAZ-CASSOU J., (2018): Ruiz Arranz M. - Reformas y desarrollo en el ecuador contemporáneo. s. 261 - 277

¹¹³ WORLD BANK, (2024): Gini index – Ecuador. [Citované 13.03.2024]. Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?end=2017&locations=EC&start=2007>>

ekonomická stagnácia, najmä po roku 2014. Vláda vyvinula väčšia dôraz na diverzifikáciu ekonomiky a zníženie závislosti na ropnom sektore, pričom investovalo sa do infraštruktúry a iných odvetví s cieľom podporiť rast a tvorbu pracovných miest. To, či dokázal Ekvádor znížiť svoju závislosť a citlivosť ekonomiky na exporte ropy, je otázne. Fakt, že ekvádorská ekonomika je stále závislá primárne na vývoze ovocia, konkrétne banánov, a ďalej ropy z nej nerobí diverzifikovanú ekonomiku, a tým pádom tieto snahy neboli úplne úspešné. V oblasti sociálnej sféry sa pod Correovou vládou dosiahol významný pokrok v zlepšovaní životných podmienok obyvateľstva. Programy sociálnej ochrany, ako napríklad zdravotníctvo a vzdelávanie, boli významne posilnené, čo viedlo k znižovaniu chudoby a nerovnosti príjmov. Venovalo sa zvýšená pozornosť zdravotnej starostlivosti a vzdelávaniu, s nárastom výdavkov v týchto sektoroch a zlepšením dostupnosti služieb pre obyvateľstvo s cieľom podporiť posilnenie ľudského kapitálu pre budúcnosť krajiny. Taktiež boli implementované programy na podporu sociálnej inklúzie a boj proti diskriminácii, najmä voči pôvodným obyvateľom a ženám. Otázka rovnosti pohlaví a rôznych etnických skupín je aktuálne otázkou a výzvou pre mnohé krajiny juhoamerického regiónu. Hodnotenie ľavicovej vlády Rafaela Correu by teda záviselo od toho, ako sa zväžia tieto faktory a indikátory, a od toho, aké dôležité sa považujú rôzne aspekty ekonomiky a sociálnej politiky v kontexte Ekvádoru. Počas jeho prezidentstva Ekvádor zažil obdobia robustného rastu HDP, ktoré boli z veľkej časti podporované vysokými cenami ropy a zvýšenými verejnými investíciami do infraštruktúry. Avšak ekonomický rast nebol konzistentne vysoký, s obdobiami pomalšieho rastu, najmä po poklesu cien ropy. Boli zavedené politiky na kontrolu inflácie, čo viedlo k relatívnej stabilite inflačných mier počas väčšiny jeho funkčného obdobia. Napriek tomu občasné nárasty inflácie nastali v dôsledku vonkajších faktorov, ako sú fluktuácie cien ropy alebo zmeny v politikách vlády. Značným obavou počas Correovho prezidentstva bol nárast verejného dlhu. Zatiaľ čo vláda argumentovala, že požičiavanie bolo nevyhnutné na financovanie infraštruktúry a sociálnych programov, kritici vyjadrili obavy o udržateľnosť úrovne dlhu Ekvádoru v budúcnosti.

Záver

Cieľom tejto záverečnej práce bolo preskúmať vplyv ľavicovej politiky a ľavicových strán na vývoj krajín Južnej Ameriky so zameraním na Čile a Ekvádor.

V prvej kapitole sme preskúmali prvý parciálny cieľ – pôvod ľavicových myšlienok na území Južnej a celkovo Latinskej Ameriky a následne vznik rôznych občianskych robotníckych hnutí a politických strán v jednotlivých krajinách použitím metódy abstrakcie z rôznych relevantných zdrojov. Takto získané informácie nám pomohli porozumieť príčinám vzostupu popularity ľavicovej ideológie pre pochopenie kontextu súčasnej politickej scény v Čile a Ekvádore. Predstavenie týchto príčin nám pomohlo pochopiť vtedajšie problémy spoločnosti a robotníckej triedy po priemyselnej revolúcii a prísťahovaleckej vlne do týchto štátov. Rovnako v tejto kapitole analyzujeme historické súvislosti, ktoré sa odohrávali súbežne v vývinom ľavice. Okolnosti svetových dejín ako svetové vojny, vojenské diktatúry, obdobia ekonomického rastu a úpadku, politická nestabilita nám poslúžili pre lepšie pochopenie súvislostí a základov rozmachu danej ideológie. Na záver prvej kapitoly sme stručne predstavili súčasné ľavicové politické strany v Čile a Ekvádore.

V druhej kapitole sme predstavili krajiny nášho výskumu – Čile a Ekvádor. Najprv sme ich predstavili všeobecne – poloha, počet obyvateľov, hlavné mesto. Následne sme preskúmali vývoj a výšku HDP a rast HDP. Ďalej sme podrobnejšie analyzovali teritoriálnu a komoditnú štruktúru vývozu a dovozu tovarov a služieb, stav obchodnej bilancie a zoskupenia ktorými sú krajiny súčasťou na globálnej alebo regionálnej úrovni.

V tretej kapitole sme vymedzili ciele tejto práce a stanovili sme celkový cieľ, ktorého naplnenie je sprevádzané parciálnymi cieľmi.

Štvrtá, a zároveň posledná kapitola tejto záverečnej práce je hlavná časť práce. Na úvod sme predstavili celkovú situáciu v Južnej Amerike po turbulentnom 20. storočí, kedy v mnohých krajinách regiónu začali vládnu ľavicoví alebo stredoľavicoví prezidenti. Južná Amerika je región, kde je stále prítomná vysoká miera chudoby a nerovnosti. Zároveň občania týchto krajín majú tendenciu mobilizovať sa a v uliciach požadovať politické zmeny. Každá krajina však riešila v danom čase rozdielne otázky a rovnako aj ľavicové strany sa v jednotlivých krajinách líšia svojimi prioritami. Pre výskum vplyvu ľavicovej politiky na vývoj ekonomickej situácie v krajinách výskumu sme vybrali dvoch významných ľavicových politikov v daných krajinách v 21. storočí. V Čile sme pre výskum vybrali vládu Michelle Bacheletovej v rokoch 2006 – 2010 a 2014 – 2018. V Ekvádore sme vybrali

Rafaela Correu, trojnásobného prezidenta v rokoch 2007 – 2017. Ide teda o predstaviteľov, ktorí vládli v rovnakom období a preto sme mohli analyzovať politiky dvoch ľavicových prezidentov počas rovnakého obdobia, v kontexte rovnakých svetových udalostí no v dvoch rozdielnych krajinách. Na začiatok oboch podkapitol sme predstavili daných politikov, ich politické pozadie a udalosti, ktoré predchádzali ich zvoleniu do prezidentského úradu. Následne skúmame vplyv ich konkrétnych socioekonomických opatrení na vývoj v daných krajinách a zmenu životnej úrovne ich obyvateľov. Obaja predstavitelia boli známi svojimi rznymi reformami, ktoré boli mierené práve na zvyšovanie blahobytu obyvateľstva.

Čile a Ekvádor sa vyznačujú závislosťou na exporte konkrétnych surovín. Pre Čile je to meď a pre Ekvádor ropa a poľnohospodárske produkty. Tieto komodity tvoria väčšinu ich vývozu, tým pádom ich cena má priamy vplyv na vývoj štátneho rozpočtu čo má následne vplyv na možnosť realizovať nákladné sociálne politiky, ktoré boli prijaté počas vlády ľavice. Obdobie, v ktorom vládli títo ľavicoví prezidenti boli až na krízy v rokoch 2009 a 2014 charakterizované, a v tejto práci nami konštatované ako ekonomicky úspešné roky pre región, keď ekonomiky zažívali vysoké úrovne rastu. V tomto kontexte bolo možné sústrediť sa na sociálne reformy, na pokrytie ktorých mali krajiny vďaka ekonomickému rastu dostatok finančných prostriedkov.

Po celkovej analýze nie je možné zaprieť pozitívny vplyv prijatých sociálnych opatrení v oboch krajinách na rast životnej úrovne obyvateľstva. Ľavicová politika je charakteristická orientáciou na občana, než na ekonomiku a udržateľnosť verejných financií. Vďaka ekonomickému rastu a ekonomickým reformám z krízových 90. rokov bolo možné v 21. storočí orientovať sa na občanov. Kvôli vysokej závislosti na cenovom vývoji konkrétnych vývozných artiklov skúmaných krajín a vysokým nákladom na sociálne opatrenia je otázke určiť mieru udržateľnosti daných zmien v budúcnosti. Všeobecne je náročné meniť zaužívaný sociálny štandard. Tieto zmeny by mohli vyplynúť do nepokojov alebo štrajkov. Aj keď je pozitívny vplyv ľavicových sociálnych opatrení nepochybný, je dôležité prijímať opatrenia rozvážne s plánom na udržateľnosť a krytie týchto politík. Na základe analýzy v tejto práci je jasné, že tieto politiky pomohli v Čile a Ekvádore znížiť mieru chudoby, mieru extrémnej chudoby a nerovnosti meranej Giniho koeficientom, a takto zabezpečiť ekonomický rast krajiny.

Na záver je nutné dodať, že pred Čile, Ekvádorom, ale aj celým regiónom je ešte dlhá cesta v zmenách politík za účelom zvyšovania životnej úrovne a boji s chudobou a nerovnosťou. Táto cesta je krížená globálnymi, ale aj vnútroštátnymi krízami či zmenami

cien komodít na svetových trhoch. Rovnako nemusi krajinám prospievat' časté zmeny vlád s rôznym ideologickým pozadím. Preto je dôležité zamerať sa na stabilitu štátneho aparátu, udržateľnosť verejných financií a prijatých sociálnych politík, ktorým by mala predchádzať dôkladná debata všetkých zainteresovaných strán. Práve investícia do ľudského kapitálu môže pomôcť krajine zabezpečiť ekonomický rast a preorientovať sa zo zaužívaného ekonomického modelu na výkonnostnú ekonomiku 21. storočia.

Splnením parciálnych cieľov sme splnili hlavný cieľ práce a to analyzovať vplyv ľavicovej politiky na ekonomický vývoj krajín Južnej Ameriky. K primárnemu výsledku môžeme zaradiť spracovanie tejto problematiky, ktorá poskytuje jasný a zrozumiteľný obraz o vplyve ľavicových politických strán na vývoj v krajinách Južnej Ameriky. Vzhľadom na splnenie jednotlivých parciálnych cieľov môžeme konštatovať, že hlavný cieľ tejto záverečnej práce bol splnený.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje

1. BONILLA, A. (2008): The Origins of the Ecuadorian Left. In: *The Ecuador Reader: History, Culture, Politics*, USA: Duke University Press. 430 s., ISBN: 978-0-8223-9011-4
2. DÍAZ-CASSOU J., RUIZ ARRANZ M., (2018): Reformas y desarrollo en el ecuador contemporáneo. Banco Interamericano de Desarrollo. 439 s., ISBN 978-1-59782-337-1
3. FFRENCH-DAVID R., (2015): Is Chile a role model for development?. 94 s., ISBN 972-92-1-112895-6
4. HEYWOOD, Andrew. 2004: Politologie. 482 s., ISBN 90-86432-95-5
5. JARAMILLO A. (2015): Atlas histórico de América Latina y El Caribe, 248 s., ISBN 978-9871987818
6. LISÝ, J., et. al., (2016): Ekonomía. Praha: Wolters Kluwer, 621 s., ISBN 978-80-7552-275-7
7. SILVA-TORRES, K., ROZO-HIGUERA, C., & LEON, D.S., (2021): Social and Political Transitions During the Left Turn in Latin America (1st ed.). 354 s., ISBN 9781003161332
8. WOSHINSKY, O. (2007): Explaining Politics: Culture, Institutions, and Political Behavior (1st ed.). 424 s., ISBN 9780415960786

Odborné a vedecké články v časopisoch a periodikách

1. BAKYTOVÁ J ., (2020): Analýza sociálno – ekonomického vývoja v Čile v 20. a 21. storočí. [online]. In: *Manažment podnikania a vecí verejných*, Vol. 13, Iss. 6, 2018, ISSN 2453-8167. [online]. [Citované 20.02.2024]. s. 53-62. Dostupné na internete: <https://www.sam-km.sk/sites/default/files/2020-04/Bakytova_Jana_Analyza_ekonomickeho_a_socialneho_vyvoja_v_Cile_v_20.a21.storoci.pdf>
2. BLANCO, L., & GRIER, R. (2013). Explaining the rise of the left in Latin America. In *Latin American Research Review*, vol. 48, no. 1, 2013, [online]. [Citované 13.01.2024]. s. 68–90., Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/stable/41811588>>

3. CID J., ESCOBAR J., BUSTOS C, MARTÍNEZ D., (2021): Inequality and social polarization in Chilean municipalities. In: *CEPAL Review N° 133*. ISSN 1790-8876, [online]. [Citované 29-02-2024]. Dostupné na internete: <<https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/373f4fbd-aa67-4590-9052-bfbc734902e0/content>>
4. CLARK P., GARCÍA J., (2019): Left Populism, State Building, Class Compromise, and Social Conflict, Ecuador's Citizens' Revolution. In: *Latin American Perspectives, 2018, № 1*, ISSN 1612-2312, s. 230-246. [online]. [Citované 04.01.2024]. Dostupné na internete: <<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00207152231196320?icid=int.sj-full-text.citing-articles.1>>
5. CUEVA S., DÍAZ J., (2019): Macro Finance Research Program: The Case of Ecuador. In *IMF Working Papers*. 2019. [online]. [14.03.2024]. ISSN 1018-5941. s. 47. Dostupné na internete: <<https://bfi.uchicago.edu/wp-content/uploads/The-Case-of-Ecuador.pdf>>
6. FEIERHERD G., LARROULET P., LONG W., LUSTIG N.,(2023): The Pink Tide and Income Inequality in Latin America. In *Latin American Politics and Society*. 2023. ISSN 1548-2456. [online]. [Citované 13.03.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.cambridge.org/core/journals/latin-american-politics-and-society/article/pink-tide-and-income-inequality-in-latin-america/EC555B1F357F1935DA64739AB49795ED>>
7. FLEMING J., (1973): The Nationalization of Chile's Large Copper Companies. In *Contemporary Interstate Relations*. 1973. ISSN 0042-6229. [online]. [Citované 07.12.2023]. Dostupné na internete: <<https://digitalcommons.law.villanova.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://en.wikipedia.org/&httpsredir=1&article=1985&context=vlr>>
8. GARCÍA-VÉLEZ D.F., QUEZADA-RUIZ L.D., TITUAÑA-CASTILLO M.C., DEL RÍO-RAMA M.C., (2022): Regional Analysis of Poverty in Ecuador: Sensitivity to the Choice of Equivalence Scales. In *Frontiers in Psychology 2022, Vol 13*. 2022. ISSN 1664-4601, 12 s.
9. KURLANDT P., (2023): The fall of the pink tide: lessons for the contemporary left. *Ameryka Łacińska*, 1. s. 51 – 72. In: *Ameryka Łacińska*. 2023. ISSN 1506-8900. [online]. [Citované 14.03.2024]. Dostupné na internete:

- <https://www.researchgate.net/publication/371493129_The_fall_of_the_pink_tide_lessons_for_the_contemporary_left>
10. ÖZYURT S., CUEVA S., (2020): Twenty years of official dollarization in Ecuador: a blessing or a curse?. In: *Macroeconomics & Development July 2020, No. 31.*, ISSN 2266-8187. [online] Dostupné na internete: <<https://www.afd.fr/en/official-dollarization-ecuador>>
 11. VALENZUELA J. S., (1995): The Origins and transformations of the Chilean party system. In *Working paper #245*. s. 20 – 28. [online]. [Citované 01-12-2023]. Dostupné na internete: <https://kellogg.nd.edu/sites/default/files/old_files/documents/215_0.pdf>
 12. WEEKS G., BORZUTSKY S., (2012): Michelle Bachelet's Government: The Paradoxes of a Chilean President. s. 97-121. In: *Journal of Politics in Latin America*, 4, 3, s. 97-121. ISSN: 1868-4890. [online]. [Citované 23.3.2024]. Dostupné na internete: <<https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/1866802X1200400304>>

Internetové zdroje

1. SEILER B., RADERSTORF B., (2018): Michelle Bachelet's Underappreciated Legacy in Chile. In: *America Quarterly*. 2018. [Citované 13.03.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.americasquarterly.org/article/michelle-bachelets-underappreciated-legacy-in-chile/>>
2. AL JAZEERA, (2023): Banana fortune heir Daniel Noboa claims victory in Ecuador election. In: *Al Jazeera*. 2023. [Citované 04.01.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.aljazeera.com/news/2023/10/16/banana-fortune-heir-claims-victory-in-ecuador-election>>
3. BBC, (2023): Chile country profile. In: *BBC*. 2023. [Citované 20-02-2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.bbc.com/news/world-latin-america-19357497>>
4. BIOBIOCHILE, (2013): Michelle Bachelet: primera mujer presidenta y presidente reelecto desde 1932. In: *Biobiochile*. 2013. [Citované 29.01.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.biobiochile.cl/noticias/2013/12/16/bachelet-primera-mujer-presidenta-y-primer-presidente-reelecto-desde-1932.shtml>>
5. BIBLIOTECA DEL CONGRESO NACIONAL DE CHILE, (2023): Partido Por la Democracia. In: *BCN*. 2023. [Citované 26.03.2024]. [online]. Dostupné na internete:

- <https://www.bcn.cl/historiapolitica/partidos_politicos/wiki/Partido_Por_la_Democracia>
6. BIBLIOTECA DEL CONGRESO NACIONAL DE CHILE, (2023): Partido Convergencia Social. In: *BCN*. 2023. [Citované 26.03.2024]. [online]. Dostupné na internete:
<https://www.bcn.cl/historiapolitica/partidos_politicos/wiki/Partido_Convergencia_Social>
 7. BRITANNICA, (2023): Latin America – Socialism, Communism, Fascism. In: *Britannica*. 2023. [Citované 18.11.2023]. [online]. Dostupné na internete:
<<https://www.britannica.com/place/Latin-America/Socialism-communism-fascism>>
 8. BRITANNICA, (2023): History of Latin America: New order emerging, 1910 – 45. In: *Britannica*. 2023. [Citované 01.12.2023]. [online]. Dostupné na internete:
<<https://www.britannica.com/place/Latin-America/Socialism-communism-fascism>>
 9. CENTER FOR ECONOMIC AND POLICY RESEARCH, (2017): Decade of reform: Ecuador’s Macroeconomic Policies, Institutional Changes, and Results. In: *CEPR*. 2017. [Citované 14.03.2024]. [online]. Dostupné na internete:
<<https://www.cepr.net/images/stories/reports/ecuador-2017-02.pdf>>
 10. CIA: The World Factbook – Ecuador. In: *CIA*. [Citované 05.03.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ecuador/>>
 11. COLLINS, J., (2006): Democratizing Formal Politics: Indigenous and Social Movement Political Parties in Ecuador and Bolivia, 1978-2000. In: *University of California*. 2006. [Citované 29.01.2024]. [online]. Dostupné na internete:
<<https://escholarship.org/uc/item/8hz1j6gx>>
 12. CONSTITUTIONNET, (2023): Constitutional history of Chile. In: *Constitutionnet*. 2023. [citované 08.01.2024]. [online]. Dostupné na internete
<<https://constitutionnet.org/country/constitutional-history-chile>>
 13. CONSTITUTE PROJECT, (2021): Constitution of Ecuador. In: *Constitute project*. 2021. [Citované 14.03.2024]. [online]. Dostupné na internete:
<https://www.constituteproject.org/constitution/Ecuador_2021>
 14. COUNTRY HEALTH RANKINGS & ROADMAPS,(2022): Social & economic factors. In: *Country health rankings & roadmaps*. 2022. [Citované 28.02.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.countyhealthrankings.org/explore-health-rankings/county-health-rankings-model/health-factors/social-economic-factors>>

15. DELEGATION OF THE EUROPEAN UNION TO CHILE, (2021): The European Union and Chile. In: *Delegation of the EU to Chile*. 2021. [Citované 20.02.2024]. [online]. Dostupné na internete: <https://www.eeas.europa.eu/chile/european-union-and-chile_en?s=192#:~:text=Political%20and%20economic%20relations%20between,generation%20agreement%20with%20the%20EU>
16. ECUADOR TIMES, (2023): Ecuador, country where remittances contribute the most to the economy. In: *Ecuador Times*. 2023. [Citované 14.03.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.ecuadortimes.net/ecuador-the-country-where-remittances-contribute-the-most-to-the-economy/>>
17. EUROPEAN COMMISSION, (2022): Ecuador. In: *European Commission*. 2022. [Citované 05.03.2024]. [online]. Dostupné na internete: <https://international-partnerships.ec.europa.eu/countries/ecuador_en#:~:text=Ecuador%20is%20an%20upper%20middle,entirely%20on%20high%20oil%20prices.>>
18. EUROSTAT, (2015): Chile – EU statistics on energy. In: *Eurostat*. 2015. [Citované 28.02.2024]. [online]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=254547&title=Archive%3AChile-EU_-_statistics_on_energy>
19. FOCUS ECONOMICS, (2023): Ecuador Unemployment. In: *Focus Economics*. 2023. [Citované 06.03.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.focus-economics.com/country-indicator/ecuador/unemployment/>>
20. FRED, (2024): Global price of copper. In: *FRED*. 2024. [Citované 23.03.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://fred.stlouisfed.org/series/PCOPPUSDQ#0>>
21. GORDILLO D., (2021): Pachakutik, the indigenous voters and segmented mobilization strategies. Leiden University. s. 191 – 216. In: *Leiden University*. 2021. [Citované 04.01.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A3188546/view>>
22. HARDY C., (2021): The Red Protege, the Social Protection System, 2006 – 2010. s. 159 – 174. In: *ILO Volume 18: Successful social protection floor experiences*. 2021. ISSN 1728-4171. [Citované 13.03.2023]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.social-protection.org/gimi/gess/RessourceDownload.action?ressource.ressourceId=24367>>

23. IMF WORLD ECONOMIC OUTLOOK (October 2023),(2023): Chile. In: *IMF World Economic Outlook*. 2023. [Citované 20-02-2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.imf.org/external/datamapper/profile/CHL>>
24. INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICAS CHILE, (2023): Statistical Bulletin: Quarterly employment. In: *INE Chile*. 2023. [Citované 28.02.2024]. [online]. Dostupné na internete: <https://www.ine.gob.cl/docs/default-source/employment-and-unemployment/bulletins/2023/employment-september-november-2023.pdf?sfvrsn=9095982a_6>
25. INTERNATIONAL TRADE ADMINISTRATION, (2023): Chile - Country Commercial Guide. In: *ITA*. 2023. [Citované 28.02.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.trade.gov/knowledge-product/exporting-chile-market-overview>>
26. JACOBIN, (2020): Salvador Allende's Brief Experiment in Radical Democracy in Chile Began 50 Years Ago Today. In: *Jacobin*. 2020. [Citované 07.12.2023]. [online]. Dostupné na internete: <<https://jacobin.com/2020/09/salvador-allende-chile-coup-pinochet>>.
27. MERICS, (2022): Chile's once-pioneering relationship with China is turning into dependency. In: *Merics*. 2022. [Citované 28.02.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://merics.org/en/chiles-once-pioneering-relationship-china-turning-dependency>>
28. MINORITY RIGHTS GROUP, (2018): Ecuador. In: *Minority rights group*. 2018. [Citované 13.01.2024]. [online]. Dostupné na internete: <[https://minorityrights.org/country/ecuador/#:~:text=Minority%20and%20indigenous%20groups%20include,Ecuadorians%20\(7.2%20per%20cent\)](https://minorityrights.org/country/ecuador/#:~:text=Minority%20and%20indigenous%20groups%20include,Ecuadorians%20(7.2%20per%20cent))>
29. BECKER M., NESS I., (2009): Ecuador, left and popular movements. In: *International Encyclopedia of Revolution and Protest*. 2009. [Citované 28.01.2024]. [online]. Dostupné na internete: <https://www.yachana.org/research/ierp_left.pdf>
30. OEC, (2023): Ecuador. In: *OECD*. 2023. [Citované 05.03.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://oec.world/en/profile/country/ecu?depthSelector1=HS2Depth>>
31. OEC, (2023): Ecuador import. In: *OECD*. 2023. [Citované 05.03.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://oec.world/en/profile/country/ecu?depthSelector1=HS2Depth&flowSelector1=flow1&yearlyTradeFlowSelector=flow1>>

32. OECD Data, (2024): Income inequality. [Citované 29.02.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm#indicator-chart>>
33. OECD Economic Surveys, (2022): Chile. In: *OECD Economic Surveys*. 2022. [Citované 05.03.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.oecd-ilibrary.org/sites/fbece6ea-en/index.html?itemId=/content/component/fbece6ea-en>>
34. OECD Economic Outlook, (2024): Chile. In: *OECD Economic Outlook Volume 2023 Issue 1*. 2024. [Citované 20.02.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.oecd-ilibrary.org/sites/6953c45b-en/index.html?itemId=/content/component/6953c45b-en>>
35. OECD Statistics News Release, (2024): Unemployment 2023. In: *OECD*. 2024. [Citované 28.02.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.oecd.org/sdd/labour-stats/unemployment-rates-oecd-12-2023.pdf>>
36. OECD Territorial Reviews, (2009): Chile. In: *OECD Territorial Reviews*. 2009. s. 5. [Citované 20.02.2024]. [online]. Dostupné na internete: <https://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/oecd-territorial-reviews-chile-2009_9789264060791-en>
37. PARTIDO SOCIALISTA DE CHILE, (2022): Declaración de Principios. [Citované 29.01.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.pschile.cl/declaracion-de-principios/>>
38. PRIVACY SHIELD FRAMEWORK, (2021): Ecuador Country Commercial Guide: Ecuador - Trade Agreements. In: *Privacy Shield Framework*. 2021. [Citované 06.03.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.privacyshield.gov/ps/article?id=Ecuador-Trade-Agreements>>
39. PRODUCEPAY, (2023): General Overview of Production and Exports in Ecuador. In: *Producepay*. 2023. [Citované 05.03.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://producepay.com/blog/general-overview-of-production-and-exports-in-ecuador/>>
40. SANTANDER, (2024): Chilean foreign trade in figures. In: *Santander*. 2024. [Citované 28.02.2024]. [online]. Dostupné na internete: <https://santandertrade.com/en/portal/analyse-markets/chile/foreign-trade-in-figures#classification_by_products>
41. STANFORD ENCYCLOPEDIA OF PHILOSOPHY, (2022): Liberalism in Latin America. In: *Stanford encyclopedia of philosophy*. 2022. [Citované 18.11.2023].

- [online]. Dostupné na internete: <<https://plato.stanford.edu/entries/liberalism-latin-america/>>
42. STATISTA, (2024): Change in OPEC crude oil prices since 1960. In: *Statista*. 2024. [Citované 13.03.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opec-crude-oil-prices-since-1960/>>
43. STATISTA, (2024): Chile: Trade Balance of goods from 2012 to 2022. In: *Statista*. 2024. [Citované 28.02.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.statista.com/statistics/370325/trade-balance-of-chile/#:~:text=Trade%20balance%20is%20the%20value,around%205.98%20billion%20U.S.%20dollars.>>
44. SCHUTZHOFER T., (2019): Elected left, governing right. In: *Nacla*. 2019. [Citované 04.01.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://nacla.org/news/2019/03/15/elected-left-governing-right>>
45. THE INTERNATIONAL WORK GROUP FOR INDIGENOUS AFFAIRS (IWGIA) – Indigenous Peoples in Ecuador. In: *IWGIA*. 2023. [Citované 13.01.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.iwgia.org/en/ecuador.html>>
46. THE INTERNATIONAL WORK GROUP FOR INDIGENOUS AFFAIRS (IWGIA), (2023): The Indigenous World 2022: Chile. In: *IWGIA*. 2023. [Citované 13.01.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.iwgia.org/en/chile/4664-iw-2022-chile.html#:~:text=There%20are%2010%20different%20indigenous,indigenous%20peoples%20in%20its%20constitution.>>
47. THE OFFICE OF THE HISTORIAN – The Allende Years and the Pinochet Coup, 1969-1973. [Citované 07.12.2023]. [online]. Dostupné na internete: <<https://history.state.gov/milestones/1969-1976/allende>>
48. THE WASHINGTON POST, (2000): Pinochet's Chile. In: *The Washington Post*. 2000. [Citované 15.12.2023]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/pinochet/overview.htm>>
49. THE WIRE, (2023): Remembering Salvador Allende's Socialist Chile 50 Years On. In: *The Wire*. 2023. [Citované 29.01.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://thewire.in/world/remembering-salvador-allendes-socialist-chile-50-years-on>>

50. UNITED NATIONS POPULATION FUND, (2024): World Population Dashboard – Chile. In: *UN Population fund*. 2024. [Citované 20.02.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.unfpa.org/data/world-population/CL>>
51. US ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION, (2022): Country Analysis Brief: Ecuador. In: *US Energy Information Administration*. 2022. [Citované 06.03.2024]. [online]. Dostupné na internete: <https://www.eia.gov/international/content/analysis/countries_long/Ecuador/pdf/ecuador.pdf>
52. WORLD BANK, (2011): *Chile - Country partnership strategy for the period FY11-FY16 (English)*. In: *World Bank*. 2011. [Citované 20.02.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/12831146822271645/chile-country-partnership-strategy-for-the-period-fy11-fy16>>
53. WORLD BANK, (2024): GDP growth (annual %) – Ecuador. [Citované 05.03.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=EC>>
54. WORLD BANK, (2024): GDP per capita (current US\$) – Ecuador. [Citované 05.03.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=EC>>
55. WORLD BANK: GDP (current US\$), (2024): Ecuador. [Citované 05.03.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=EC>>
56. WORLD BANK – GDP (current US \$), (2024): Chile. [Citované 20.02.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CL>>
57. WORLD BANK, (2024): GDP growth (annual %) Chile. [Citované 20.02.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CL>>
58. WORLD BANK, (2024): Gini index – Ecuador. [Citované 13.03.2024]. [online]. Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?end=2017&locations=EC&start=2007>>

59. WORLD BANK, (2024): Poverty headcount ratio at national poverty lines (% of population) – Chile. [Citované 17.03.2024]. [online]. Dostupné na internete <<https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.NAHC?locations=CL>>